

**UPOREDNA ANALIZA REGIONALNIH
MEHANIZAMA ZA PRUŽANJE BESPLATNE
PRAVNE POMOĆI**

**Svetska banka Multi-donatorski fond za podršku reforme pravosuđa u
Srbiji
Januar 2014**

PREDGOVOR

Ovaj izveštaj daje uvid u uporednu analizu različitih modela za pružanje besplatne pravne pomoći (BPP) u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini (Distrikt Brčko), Litvaniji, Hrvatskoj i Sloveniji. Rad na terenu u prikupljanje podataka je sprovedeno u period novembra i decembra 2013. godine. Ova analiza je finansirana od strane Multi-donatorskog fonda za podršku reforme pravosuđa u Srbiji, uspostavljenog od donacija EU delegacije u Srbiji, Ujedinjenog kraljevstva (DFID), Švedske agencije za međunarodnu saradnju, Norveške, Danske, Holandije, Slovenije, Španije i Švajcarske. Više informacija o fondu možete pronaći na www.mdtfjss.org.rs

Izveštaj je pripremio tim Svetske banke koji je predvodio G-din Klaus Decker (Viši specijalista za javni sector i Vođa projekta), G-djica Georgia Harley (Specijalstkinja za javni sector) i G-din Srđan Svirčev (Specijalista za javni sector) zajedno sa Komitetom pravnika za ljudska prava (YUCOM).

Tim bi želeo da se zahvali zvaničnicima iz ministarstava pravde iz zemalja koje su uključene u ovu analizu na njihovom vremenu, gostoprimstvu i raspoloživosti da diskutuju važna pitanja iz ovog izveštaja na iskren i otvoren način.

SADRŽAJ

UVOD

CRNA GORA

I OPŠTE INFORMACIJE O PRAVNOM OKVIRU ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

- 1. Korisnici**
- 2. Postupak odobravanja besplatne pravne pomoći**
- 3. Vrste pravne pomoći**
- 4. Postupak/stvari nepodobne za dodelu BPP**
- 5. Pružaoci BPP**
- 6. Finansiranje**
- 7. Registar**
- 8. Nadzor**

II IMPLEMENTACIJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

HRVATSKA

I OPŠTE INFORMACIJE O PRAVNOM OKVIRU ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

- 1. Korisnici**
- 2. Vrste besplatne pravne pomoći**
- 3. Podoban postupak/stvari za dodeljivanje BPP**
- 4. Pružaoci besplatne pravne pomoći**
- 5. Finansiranje**
- 6. Registar**
- 7. Nadzor**

II IMPLEMENTACIJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

SLOVENIJA

I OPŠTE INFORMACIJE O PRAVNOM OKVIRU ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

- 1. Korisnici**
- 2. Postupak odobravanja besplatne pravne pomoći**
- 3. Vrste BPP**
- 4. Pružaoci BPP**
- 5. Finansiranje**
- 6. Nadzor**

II IMPLEMENTACIJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

BRCKO DISTRICT

I OPŠTE INFORMACIJE O PRAVNOM OKVIRU ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

- 1. Korisnici**
- 2. Postupak odobravanja besplatne pravne pomoći**
- 3. Vrste BPP**
- 4. Podoban postupak/stvari za dodeljivanje BPP**
- 5. Pružaoci BPP**
- 6. Finansiranje**
- 7. Nadzor**

II IMPLEMENTACIJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

COMPARATIVE OVERVIEW

CRNA GORA

I OPŠTE INFORMACIJE O PRAVNOM OKVIRU ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

Dana 15. aprila 2011. godine, Crna Gora je usvojila Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći. Taj akt se primenjuje **od 1. januara 2012. godine**. Kako je izjavila Vlada, taj zakon je usvojen sa ciljem obezbeđivanja besplatne pravne pomoći radi ostvarivanja prava na pravično suđenje i ravnopravan pristup sudovima, licima koja prema svom imovinskom stanju nisu u mogućnosti da ostvare pravo na sudsku zaštitu bez štete po nužno izdržavanje sebe i svoje porodice.

Zakonom se regulišu pitanja uslova i prava na besplatnu pravnu pomoć, principa vezanog za pravnu pomoć, postupka odobravanja besplatne pravne pomoći, načina ostvarivanja besplatne pravne pomoći u sporovima sa elementom inostranosti, vođenja evidencije, aktivnosti finansiranja i naknada za pružene usluge, kao i kontrole nad pružanjem besplatne pravne pomoći i nadzora nad sprovođenjem tog zakona.

Evropska komisija je naglasila to pitanje u svom izveštaju u napretku Crne Gore za 2012. godinu i izrazila zabrinutost da "Crna Gora i dalje ostaje jedna od zemalja sa najvećim brojem osnovnih sudova, sudija, tužilaca i administrativnog osoblja po glavi stanovnika u Evropi. Zbog ovih visokih administrativnih troškova, **nema dovoljno budžetskih sredstava za sprovođenje novog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći** ili da se poprave nedostaci u infrastrukturi i opremi koji i dalje sputavaju sudsku efikasnost. Potrebno je poboljšati kvalitet sudske statistike, kao i uvesti sistem za praćenje dužine suđenja." ... "Ostvaren je izvestan napredak u pogledu pristupa pravdi. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći je stupio na snagu u januaru, **a relevantne službe su sada na raspolaganju u svim osnovnim sudovima u Crnoj Gori**. Ipak, određene kategorije ljudi nisu obuhvaćene. Administrativni kapacitet je potrebno dalje razviti. I dalje zabrinjava trajanje sudskih postupaka." ...

"Što se tiče pristupa pravdi, nakon stupanja na snagu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u januaru 2012. godine, usvojena su tri podzakonska akta i otvorene službe za besplatnu pravnu pomoć u svim osnovnim sudovima. Sprovođenje Zakona ometa nedovoljan budžet ovih službi. Budžet za sudstvo i tužilaštvo u 2012. iznosio je 24,9 miliona eura, što čini oko 0,75% BDP-a. S obzirom na to da najveći deo ovog iznosa

odlazi na plate sudija i administrativnog osoblja, ne preostaje dovoljno sredstava za otklanjanje nedostataka u infrastrukturi i opremi, što i dalje utiče na efikasnost. Preduzeti su početni koraci na racionalizaciji sudske mreže, ali Crna Gora ostaje jedna od zemalja s najvećim brojem osnovnih sudova, sudija, tužilaca i administrativnog osoblja po glavi stanovnika u Evropi.”¹

U svom izveštaju o napretku Crne Gore za 2013. godinu, Evropska komisija je ponovila: “U pogledu pristupa pravdi, implementacija zakona o besplatnoj pravnoj pomoći preko kancelarija za besplatnu pravnu pomoć uspostavljenih u svim osnovnim sudovima nastavlja da nailazi na prepreke usljed nedovoljnog budžeta kancelarija i nedostatka svesti javnosti. Usluge besplatne pravne pomoći su nedostupne nekim etničkim grupama usled jezičkih barijera. Vremenski rok postavljen zakonom za odlučivanje da li neki zahtev ispunjava kriterijume za ostvarivanje pomoći se smatra **ekstremno kratkim.**”²

Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbeglice naglasio je da je **besplatna pravna pomoć koja se pruža na osnovu tog zakona ograničena na sudske postupke.** „U ovom trenutku, marginalizovane grupe su ostavljene u neizvesnoj situaciji bez pristupa pravnim postupcima i zaštiti njihovih osnovnih prava. UNHCR već više godina finansira pružanje besplatne pravne pomoći za lica koja potpadaju pod njegov delokrug rada u Crnoj Gori. Međutim, potreba za besplatnom pravnom pomoći i dalje je velika, posebno za slučajeve seksualno i rodno zasnovanog nasilja među raseljenim licima. Zakon obuhvata samo sudske postupke a ne i upravne postupke, koji su uglavnom od koristi za lica za koja je zainteresovan UNHCR.”³

¹ Evropska komisija, “Izveštaj o napretku Crne Gore za 2012. godinu. Strategija proširenja i glavni izazovi 2012-2013” SWD(2012) 331 final, Brisel, 10. oktobar 2012:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/mn_rapport_2012_en.pdf

² Evropska komisija, “Izveštaj o napretku Crne Gore za 2013. godinu. Strategija proširenja i glavni izazovi 2013-2014” SWD(2012) 411 final, Brisel, 16. oktobar 2012:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/mn_rapport_2013.pdf

³ Podnesak Visokog komesara Ujedinjenih nacija za izbeglice – Za Zbirni izveštaj Kancelarije visokog komesara za ljudska prava – Univerzalni periodični pregled: CRNA GORA.

<http://www.refworld.org/docid/4ffd355f2.html>

1. Korisnici

Zakon zauzima stanovište da imaoi prava na besplatnu pravnu pomoć, kao pojedinačnog ljudskog prava, mogu biti samo **fizička lica (a ne pravna lica)**.⁴

Crna Gora ima **625.266 državljana**.

Zakon propisuje da pravo na besplatnu pravnu pomoć, u skladu sa tim zakonom, imaju crnogorski državljani, lica bez državljanstva i druga lica koja zakonito borave u Crnoj Gori, lica koja traže azil i stranci sa stalim nastanjenjem ili odobrenim privremenim boravkom u zemlji, što je u skladu sa standardima ECHR.

Kada se radi o licima koja imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć, zakon kao prioritetne kategorije označava: **lica slobog imovinskog stanja** (ne nužno samo one koji su korisnici socijalne zaštite), decu bez roditeljskog staranja; lica sa posebnim potrebama i žrtve krivičnog dela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovine ljudima.

Zakon u članu 6. propisuje da lice koje ostvari besplatnu pravnu pomoć po drugom zakonu ne može ostvariti pravo na isti oblik besplatne pravne pomoći u istoj pravnoj stvari u skladu sa ovim zakonom.

Ima **45.600⁵ korisnika porodične novčane pomoći**.

2. Postupak odobravanja besplatne pravne pomoći

Službe za pravnu pomoć⁶ ili referati obrazuju se u svakom osnovnom sudu u Crnoj Gori (15) i zaduženi su za vršenje stručnih i administrativnih poslova u postupku odobravanja besplatne pravne pomoći.

Služba je zadužena da daje obaveštenja i savete zainteresovanim licima o mogućnostima i uslovima za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć.

Zahtevi za odobravanje besplatne pravne pomoći podnose se nadležnom sudu na jedinstvenom obrascu koji se može dobiti u svakom osnovnom sudu ili službi za pravnu

⁴ Čl. 1. Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, „Službeni list Republike Crne Gore“ br. 23-3/11-2/13, EPA 486 XXIV.

⁵ Izveštaj o radu i stanju u upravnim oblastima iz nadležnosti Ministarstva rada i socijalnog stanovanja Crne Gore – 19.03.2013. godine, 42. strana (Tabela 1.1, 1.2)

⁶ Službe za pravnu pomoć – u daljem tekstu: Služba.

pomoć. Služba u roku od 15 dana pribavlja podatke o nepokretnostima i poreskim obavezama podnosioca zahteva ili njihovih članova porodice.

Na osnovu tih podataka, predsednik suda ili sudija koji je zadužen za pregledanje zahteva (prema godišnjem planu) donosi odluku o dodeli besplatne pravne pomoći. Te odluke se vode u registru i tu evidenciju može periodično da traži Ministarstvo pravde. To predstavlja i registar broja svih korisnika sistema besplatne pravne pomoći.

Protiv konačne odluke Predsednika suda po zahtevu za pravnu pomoć, može se pokrenuti upravni spor. Po ovom pitanju je do sada Upravni sud odlučivao u roku od četiri meseca.

Podnosiocu zahteva kome je odobrena besplatna pravna pomoć izdaje se uputnica, koja, između ostalog, sadrži oblik odobrene besplatne pravne pomoći, ime advokata koji mu je dodeljen, kratak opis pravne stvari za koju je odobrena besplatna pravna pomoć. U periodu od odobravanja besplatne pravne pomoći do dana zaključnog obračuna troškova, lice kojem je besplatna pravna pomoć odobrena dužno je da obaveštava Službu o promenama svog finansijskog stanja. Ako je korisnik prava na besplatnu pravnu pomoć u celini ili djelimično uspeo u postupku i stekao imovinu, odnosno prihode, dužan je da vrati u Budžet iznos troškova ostvarenih po osnovu odobrene besplatne pravne pomoći

U Službu se raspoređuje najmanje jedno zaposleno lice koje ispunjava uslove za obavljanje poslova savetnika u sudu. Predsednik suda može rasporediti na rad u Službu savetnike u sudu, sudijske pripravnike i volontere.

Na primer: u Bijelom Polju – 1 savetnik u sudu ima sastanke s klijentima radnim danima od 12 do 15 časova; u Herceg Novom – 1 savetnik ponedeljkom i sredom od 8.30 do 10.30. U Herceg Novom, prema Godišnjem planu rada, postoji referat za besplatnu pravnu pomoć. Organ za odobravanje besplatne pravne pomoći je organ koji čine sudije suda.

U Beranama prema Godišnjem planu rada postoji služba. Jedan savetnik u sudu i sekretar suda rade s klijentima sredom i petkom od 11 do 13 časova.

3. Vrste pravne pomoći

Kada se radi o vrstama pravne pomoći, zakonom se definiše pravo na pravno savetovanje, sastavljanje pismena i pravno zastupanje.

Pravno zastupanje podrazumeva zastupanje pred državnim tužilaštvom, sudovima i Ustavnim sudom, ali ne i zastupanje u upravnom postupku, privrednim sporovima, postupku koji sprovode nezavisni regulatorni organi i postupku za naknadu štete u vezi s klevetom i uvredom.

4. Postupak/stvari nepodobne za dodelu BPP

Besplatna pravna pomoć ne obezbeđuje se u:

- 1) postupku pred privrednim sudovima i postupku registracije oblika obavljanja privredne djelatnosti;
- 2) krivičnom postupku za naknadu štete u vezi klevete i uvrede;
- 3) postupku po tužbi za smanjenje iznosa izdržavanja deteta u slučaju kad lice koje je obavezno da plaća izdržavanje nije izvršilo tu obavezu, osim ako ta obaveza nije izvršena bez njegove krivice.

5. Pružaoci BPP

Besplatnu pravnu pomoć **pružaju advokati (685)** po redosledu sa spiska Advokatske komore Crne Gore koji je sastavljen prema mesnoj nadležnosti osnovnih sudova.

Pravno savetovanje može da pruža Služba za pravnu pomoć nadležnog suda. Po rečima savetnika, Služba još nije dovoljno prepoznata kao pružalac besplatne pravne pomoći.

➤ Obuka u Crnoj Gori

S obzirom na činjenicu da pravnu pomoć u Crnoj Gori pružaju advokati, obuka za stručno osposobljavanje nije posebno organizovana. U saradnji sa Kancelarijom

Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori, Misijom Organizacije za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS) u Crnoj Gori i Upravom za kadrove Crne Gore, organizovana tri okrugla stola na temu besplatne pravne pomoći. Cilj tih okruglih stolova bilo je rešavanje praktične dileme u pogledu uslova pod kojima se može pružati besplatna pravna pomoć, predstavljanje delokruga ovlašćenih pružalaca, vrsta pravne pomoći, lica koja mogu da koriste usluge besplatne pravne pomoći, postupaka koji garantuju građanima pravo na besplatnu pravnu pomoć, a sve u skladu sa tim Zakonom. Prvi je bio namenjen predsednicima osnovnih sudova i savetnicima koji rade u službama za besplatnu pravnu pomoć, u cilju razmene iskustava i rešenja problema vezanih za sprovođenje Zakona o pravnoj pomoći (ukupno 19 učesnika). I drugi okrugli sto bio je namenjen predstavnicima pravosuđa, kao i predstavnicima državnih organa koji učestvuju u sprovođenju Zakona (20 učesnika, uključujući 15 predstavnika pravosuđa i 5 predstavnika državnih organa (Uprava za imovinu, Centralna depozitarna agencija, predstavnici centara za socijalni rad Podgorice, Nikšića i Bara)). Treći okrugli sto je okupio predstavnike pravosudnih i nevladinih organizacija zainteresovanih za sprovođenje ovog Zakona (prisustvovalo mu je 22 učesnika, uključujući 15 predstavnika pravosuđa i 7 predstavnika NVO).

6. Finansiranje

Članom 9. propisano je da se sredstva za pravnu pomoć obezbeđuju iz državnog budžeta Crne Gore.

Advokati zaračunavaju 50% redovne tarife profesionalnih advokata. Na kraju postupka podnose troškove Službi za pravnu pomoć. Na osnovu obračuna troškova, predsednik suda donosi rešenje o tim troškovima, koje predstavlja pravosnažan akt. Rešenje se šalje sudskom savetu nadležnom za plaćanje advokata. Zakonom se uređuju obaveze klijenta prema državi u pogledu troškova.

7. Registar

Službe za pravnu pomoć vode registar novih zahteva i odobrenih zahteva za besplatnu pravnu pomoć koji je na raspolaganju Ministarstvu pravde. Evidencija je više koncentrisana na elemente zahteva za pravnu pomoć (podatke o podnosiocu zahteva i njegovim članovima porodice, broju predmeta i oblicima pružene pomoći, broju i

datumu rešenja, iznosu isplaćenih sredstava) nego na vrstu i sadržaj postupka za koji je dodeljena pravna pomoć, što može uticati na evaluaciju rezultata. Osim toga, ako se uzme u obzir da Zakon ne ograničava druge agencije i organizacije u pružanju pravne pomoći (član 5), tada bi bilo neophodno propisati obavezu svih pružalaca pravne pomoći da vode evidenciju o besplatnoj pravnoj pomoći i da te informacije neodložno dostavljaju organu koji je nadležan za koordinaciju i kontrolu sistema pravne pomoći.

8. Nadzor

Pitanje kontrole nad kvalitetom besplatne pravne pomoći obuhvata elemente i mehanizme utvrđivanja kvaliteta BPP, ali i elemente i postupke kontrole kvaliteta koja se obavlja naknadno. Obezbeđuje se i kontroliše kvalitet u vezi sa sadržajima usluga besplatne pravne pomoći i postupcima po kojima se one pružaju, gde se uzima u obzir odnos između naknade za troškove pružene usluge i kvaliteta te usluge. Članovima 63-65. propisano je da upravni nadzor nad sprovođenjem Zakona vrši Ministarstvo pravde, dok se nadgledanje kvaliteta pravne pomoći poverava organu pred kojim se vodi postupak u kojem je odobrena pravna pomoć. U slučaju da organ koji postupa po predmetu za koji je odobrena pravna pomoć oceni kvalitet te pravne pomoći kao očigledno nezadovoljavajući, on ima pravo i obavezu da obavesti korisnika i organ koji donosi odluke o njenom odobravanju.

To znači da sudija ima obavezu da obavesti predsednika nadležnog osnovnog suda, kao i korisnika besplatne pravne pomoći o lošem ponašanju i radu advokata.

Iako je ovo dobro rešenje jer omogućava direktnu kontrolu nad kvalitetom pružene pravne pomoći, ono nije dobro precizirano. Očigledno je da nedostaju detaljniji podaci o tome šta čini kvalitet pravne pomoći koji procenjuje postupajući organ *praeter legem*.

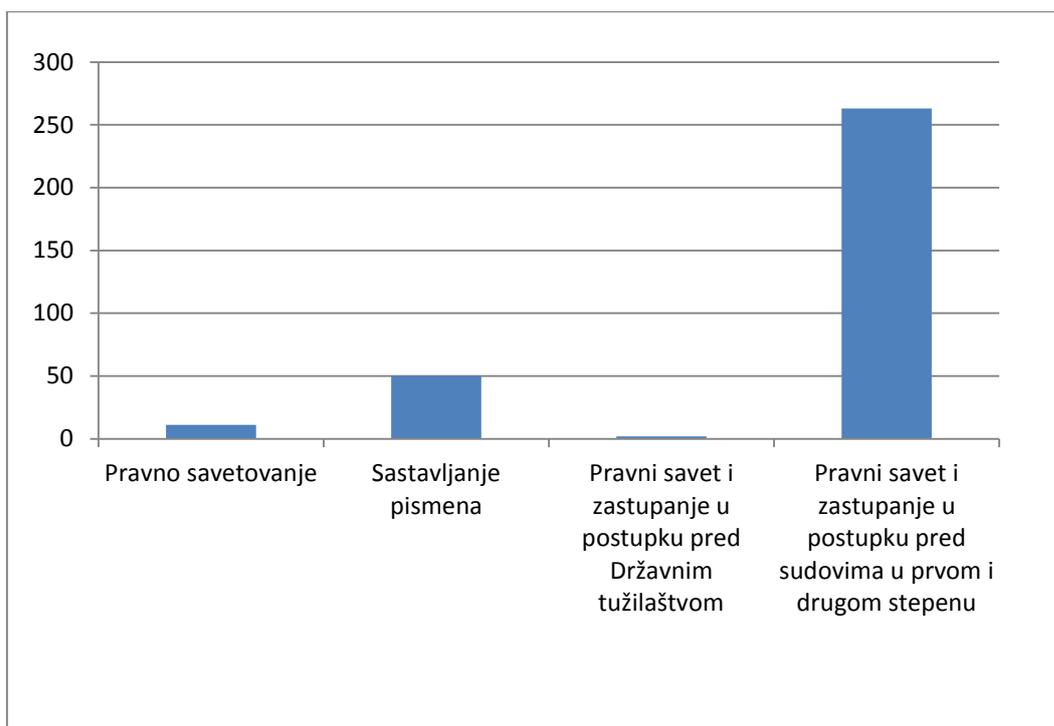
Pored toga, osim odluke o promeni advokata i procesnih sankcija koje može izreći organ pred kojim se vodi postupak, ne postoji direktno ovlašćenje nadležnog organa da izrekne disciplinske mere ili sankcije već samo da podnese predlog Advokatskoj komori za brisanje sa spiska advokata. Tim odredbama nije razrađen postupak po žalbi korisnika, što je jedan od važnih mehanizama kontrole kvaliteta, bez obzira na činjenicu da je nadležni organ dužan da pazi na kvalitet pravne pomoći po službenoj dužnosti.

U stavu 3. člana 63. predviđeno je da korisnik pravne pomoći ima pravo da podnese zahtev za promenu advokata o kojem nadležni organ odlučuje u roku od osam dana. Ovaj stav se može tumačiti kao da zahtev korisnika zavisi od prethodne procene postupajućeg organa da je pravna pomoć očigledno nezadovoljavajuća, iako bi korisnik trebalo da ima pravo i obavezu da u bilo kom trenutku prigovori na kvalitet pravne pomoći i da o tome obavesti postupajući organ.

II IMPLEMENTACIJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

U 2012. godini, koja je prva godina sprovođenja Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, građani su podneli 428 zahteva za odobravanje BPP. Ona je dodeljena u 304 slučaja. Korisnici BPP bili su državljani Crne Gore u 332 slučaja, dok su u preostala 34 slučaja to bili strani državljani koji imaju prebivalište ili dozvolu privremenog boravka kao i jedno lice bez državljanstva. BPP je u 168 slučajeva dodeljena na osnovu porodičnog dodatka ili drugih prava na socijalnu zaštitu, u četiri slučaja licima s posebnim potrebama, u jednom slučaju žrtvi dela porodičnog nasilja i trgovine ljudima, a u 141 slučaju korisnici su bili lica slabog imovinskog stanja.

U 2012. godini su **dodeljeni sledeći oblici BPP**: 1) pravno savetovanje – 11, 2) sastavljanje pismena – 50, 3) pravni savet i zastupanje u postupku pred Državnim tužilaštvom – 2 i 4) pravni savet i zastupanje u postupku pred sudovima u prvom i drugom stepenu – 263.

Prema dostupnim podacima, na osnovu pružanja BPP, u prvoj godini sprovođenja Zakona⁷ advokatima je isplaćen iznos od 15.570 evra.

Evidentno je da budžet Republike Crne Gore ne obezbeđuje posebno sredstva za sprovođenje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Za rashode advokata predviđen je deo budžeta za pravosuđe (odeljak „usluge po ugovoru“).

Međutim, uzimajući u obzir da su kancelarije i službe za pravnu pomoć obično smeštene u sudnicama⁸ i da advokati mogu da rade sa strankama samo 4 sata nedeljno (npr. Herceg Novi), da poslove prikupljanja dokumenata za dodelu pravne pomoći obavljaju pravni savetnici i da odluku o odobravanju zahteva donosi predsednik suda ili sudija kojeg on odredi, očigledno je da za sistem dodele besplatne pravne pomoći nisu potrebni posebni instrumenti, jer je odobravanje besplatne pravne pomoći deo redovnih zadataka osoblja osnovnog suda.

⁷ YUCOM očekuje odgovor Ministarstva pravde Republike Crne Gore o sredstvima za BPP u 2012. godini, imajući u vidu da u crnogorskom Zakonu o budžetu za 2012. godinu nema podataka o predviđenom iznosu za BPP.

⁸ Tokom monitoringa, CEDEM je došao do zaključka da te sudnice nikada nisu bile obeležene kao Službe za besplatnu pravnu pomoć. Na osnovu razgovora koje je YUCOM obavio sa savetnicom Anom Radunović iz Osnovnog suda u Beranama dobili smo informaciju da je Služba za BPP opremljena uz podršku Advokatske komore Crne Gore.

➤ **Planirano unapređenje sistema pravne pomoći**

Prema Strategiji reforme pravosuđa (2014-2018)⁹ Dosadašnja primena Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći pokazala je postojanje određenih nedostataka koje je neophodno otkloniti kako bi se osigurao efikasan i delotvoran pristup pravdi. Dosadašnja praksa je pokazala mnoga **prekoračenja zakonskog roka za postupanje po zahtevima za pružanje besplatne pravne pomoći. Informisanost opšte javnosti o institutu besplatne pravne pomoći i mogućnostima koja obezbeđuje Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći nije na zadovoljavajućem nivou. Žrtve mučenja i diskriminacije nisu prepoznati kao privilegovani korisnici prava na besplatnu pravnu pomoć. Do sada nisu razvijeni adekvatni mehanizmi i indikatori za praćenje kvaliteta pružanja pravne pomoći.** Saradnja između službi besplatne pravne pomoći pri osnovnim sudovima i NVO koje se bave zaštitom ugroženih socijalnih kategorija nije na zadovoljavajućem nivou

Strateške smernice su određene na sledeći način::

- Obezbediti veći stepen informisanosti opšte javnosti o sistemu besplatne pravne pomoći;
- Unaprediti pravni okvir kroz izmene i dopune Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u pogledu imovinskih cenzusa određenih zakonom u cilju usaglašavanja sa promenama zakona o socijalnoj i dečjoj zaštiti i stanjem na tržištu hartija od vrednosti;
- Razviti mehanizme i indikatore za praćenje kvaliteta pružanja pravne pomoći;
- Unaprediti saradnju između službi besplatne pravne pomoći pri osnovnim sudovima i NVO koje se bave zaštitom ugroženih socijalnih kategorija u cilju promovisanja instituta besplatne pravne pomoći među potencijalnim korisnicima iz ove grupe
- Afirmisati sistem besplatne pravne pomoći među studentima pravnih nauka kroz realizaciju nastavnih programa kliničkog pravničkog obrazovanja na univerzitetima u Crnoj Gori

⁹ <http://www.pravda.gov.me/rubrike/Sektor-pravosuda/133794/Ministartvo-pravde-daje-na-raspravu-Nacrt-Strategije-reforme-pravosuda-2014-2018.html>

HRVATSKA

I OPŠTE INFORMACIJE O PRAVNOM OKVIRU ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

U Hrvatskoj je Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći usvojen 2008. godine¹⁰. Implementaciju BPP uređuje više podzakonskih akata: 1) Pravilnik o obrascu zahteva za odobravanje besplatne pravne pomoći, obrascu rešenja o odobravanju korišćenja pravne pomoći i evidenciji izdatih rešenja o odobravanju korišćenja pravne pomoći (NN br. 148/11); 2) Pravilnik o kriterijima za vrednovanje projekata udruženja ovlašćenih za pružanje primarne pravne pomoći i pravnih klinika te o načinu izveštavanja o izvršenju projekata (NN br. 148/11.); 3) Pravilnik o načinu vođenja registra udruženja ovlašćenih za pružanje besplatne pravne pomoći (NN br. 93/08) i 4) Uredba o vrednosti iznosa za utvrđivanje naknade za pružanje primarne i sekundarne pravne pomoći za 2013. godinu (NN br. 36/13.)

Evropska komisija je naglasila to pitanje u svom izveštaju o napretku Hrvatske za 2011. godinu i izrazila zabrinutost da "je poboljšano sprovođenje besplatne pravne pomoći, između ostalog pojednostavljenjem postupaka za podnošenje zahteva i smanjenjem raskoraka između besplatne pravne pomoći i uobičajenih advokatskih tarifa. Ustavni sud odbacio je neke odredbe Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u aprilu 2011. godine. U julu 2011. naknadno su izmenjene i dopunjene odredbe u vezi sa formulacijom kriterijuma podobnosti, određivanja korisnika pravne pomoći, te raspoređivanja budžeta za besplatnu pravnu pomoć i odbijanja advokata da prihvate predmete sa besplatnom pravnom pomoći. Međutim, potrebno je dodatno poboljšanje sistema, uključujući u smislu omogućavanja pristupa besplatnoj pravnoj pomoći, kao i davanjem podrške ulozi nevladinih organizacija. Potrebno je ubrzati sprovođenje novog sistema upravnog pravosuđa.¹¹

¹⁰ Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (Sl. list br. [62/08](#), [44/11](#) – Odluka i nalog Ustavnog suda RH i [81/11](#)).

¹¹ Evropska komisija, Izveštaj o napretku Hrvatske za 2011. godinu, Brisel, 12.10.2011, SEC(2011) 1200 prečišćen tekst, strana 50.

Godine 2012, Evropska komisija je rekla da „pravni okvir za besplatnu pravnu pomoć mora da se unapredi kako bi se omogućio bolji pristup pravnoj pomoći i afirmisala uloga NVO i pružalaca pravne pomoći.“¹²

1. Korisnici

Korisnici pravne pomoći u smislu Zakona su hrvatski državljani, stranci na privremenom boravku, stranci na stalnom boravku, azilanti, stranci pod supsidijarnom zaštitom i stranci pod privremenom zaštitom. Korisnici pravne pomoći su i tražitelji azila u postupcima za koje pravna pomoć tražiteljima azila nije predviđena posebnim zakonom.

Stranci na privremenom boravku i stranci na stalnom boravku mogu ostvariti pravo na pravnu pomoć pod uslovom reciprociteta.

Korisnici pravne pomoći su deca stranci koja su u Republici Hrvatskoj zatečena bez pratnje roditelja ili zakonskog zastupnika.

Korisnici pravne pomoći su stranci koji nezakonito borave i stranci na kratkotrajnom boravku koji su u postupku donošenja rešenja o proterivanju ili u postupku donošenja rešenja o napuštanju Republike Hrvatske.¹³

➤ Uslovi za odobravanje pravne pomoći

Primarna pravna pomoć može da se ostvari pod uslovom:

a) da podnosilac zahteva sam ne raspolaže dovoljnim znanjem i sposobnošću da pravo ostvari;

b) da pravna pomoć nije podnosiocu zahteva osigurana po odredbama posebnih propisa;

c) da su materijalne prilike podnosioca zahteva takve da bi angažovanje stručne pravne pomoći moglo ugroziti izdržavanje podnosioca i članova njegovog/njenog domaćinstva, u skladu sa uslovima propisanim članom 8. ovog Zakona.

Sekundarna pravna pomoć može da se ostvari pod uslovom:

a) da je reč o složenijem postupku;

¹² Evropska komisija, Sveobuhvatni izveštaj o praćenju pripremljenosti Hrvatske za članstvo u EU, Brisel, 10.10.2012, SWD(2012) 338 prečišćen tekst, strana 37.

¹³Videti: <http://www.pravosudje.hr/beneficiaries-of-free-legal-aid->

b) da podnositelj zahteva nije sposoban da sam sebe zastupa;

c) da zahtev koji podnositelj zahteva postavlja nije očito neosnovan, odnosno neostvariv;

d) da su materijalne prilike podnosioca zahteva takve da bi angažovanje advokata moglo ugroziti izdržavanje podnosioca zahteva i članova domaćinstva, u skladu s uslovima određenim u članu 8. Zakona;

e) da nije reč o obesnom parničanju¹⁴.

Pravna pomoć se odobrava kada imovinsko stanje podnosioca zahteva i članova njegovog domaćinstva odgovara sledećim uslovima:

a) da ukupni dohodak i ukupni primici podnosioca zahteva i punoletnih članova njegovog domaćinstva mesečno ne prelaze po članu domaćinstva iznos najniže osnovice za obračun i plaćanje doprinosa za obavezna osiguranja na dan podnošenja zahteva, prema Zakonu o doprinosima za obavezna osiguranja;

b) da podnositelj zahteva ili punoletni članovi njegovog domaćinstva ne poseduju imovinu, u novčanom ili nenovčanom obliku, osim nekretnina, koja prelazi iznos od dvadeset najnižih mesečnih osnovica za obračunavanje i plaćanje doprinosa za obavezna osiguranja, na dan podnošenja zahteva, prema Zakonu o doprinosima za obavezna osiguranja;

c) da podnositelj zahteva ili punoletni članovi njegovog domaćinstva nemaju, osim stana ili kuće u kojoj stanuju, drugi stan ili kuću, odnosno drugu nekretninu;

d) da podnositelj ili punoletni članovi njegovog domaćinstva nemaju u vlasništvu prevozno sredstvo čija vrednost prelazi osamnaest najnižih mesečnih osnovica za obračunavanje i plaćanje doprinosa za obavezna osiguranja na dan podnošenja zahteva, prema Zakonu o doprinosima za obavezna osiguranja.

Izuzetno, pravna pomoć se odobrava i podnosiocima zahteva koji ne ispunjavaju prethodno navedene uslove ako je njihovo imovinsko stanje takvo da bi, s obzirom na stvarne ili predvidive troškove postupka, plaćanje troškova postupka ugrozilo izdržavanje podnosioca zahteva i članova domaćinstva. Pravna pomoć se odobrava deci, koju su roditelji i drugi obveznici izdržavanja po odredbama zakona dužni izdržavati, u

¹⁴ <http://www.mprh.hr/beneficiaries-of-free-legal-aid->

postupcima koji se vode pred nadležnim telima radi ostvarivanja prava deteta na izdržavanje nezavisno od materijalnih prihoda porodice.

Pravna pomoć se odobrava bez utvrđivanja imovinskog stanja ako je:

a) licu utvrđeno pravo na uzdržavanje u skladu sa posebnim propisima kojima je uređeno ostvarivanje prava iz sistema socijalne zaštite ili

b) pravo na izdržavanje prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih porodica i Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata.

Odobrovanje pravne pomoći odnosi se na potpuno ili delimično obezbeđivanje plaćanja troškova pravne pomoći zavisno od imovinskog stanja podnosioca zahteva. Naime, predviđena je mogućnost da korisnik pravne pomoći, zavisno od svojih materijalnih prilika, učestvuje u troškovima postupka u određenom procentu.

2. Vrste besplatne pravne pomoći

U Hrvatskoj, vrste besplatne pravne pomoći su:

- a) primarna pravna pomoć
- b) sekundarna pravna pomoć
- c) oslobođenje od plaćanja sudskih naknada
- d) oslobođenje od plaćanja troškova sudskog postupka

Primarna pravna pomoć obuhvata:

- pravni savet
- sastavljanje podnesaka pred javnopravnim telima
- zastupanje u postupcima pred javnopravnim telima
- pravnu pomoć u mirnom vansudskom rešavanju spora.

Sekundarna pravna pomoć obuhvata:

- pravni savet
- sastavljanje podnesaka u sudskim postupcima
- zastupanje u sudskim postupcima
- pravnu pomoć u mirnom rešavanju spora.

Odobrovanje sekundarne pravne pomoći uključuje i oslobođenje od plaćanja sudskih naknada i oslobođenje od plaćanja troškova sudskog postupka.

Odobrovanje oslobođenja od plaćanja troškova sudskog postupka uključuje i oslobođenje od plaćanja sudskih naknada.

3. Podoban postupak/stvari za dodeljivanje BPP

Primarna pravna pomoć može da se odobri u sledećim postupcima:

- a) koji se odnose na statusna prava građana;
- b) koji se odnose na utvrđivanje prava i obveza iz penzijskog i/ili zdravstvenog osiguranja;
- c) koji se odnose na utvrđivanje prava i obveza iz sistema socijalne zaštite;
- d) izuzetno, u svim ostalim upravnim postupcima kada takva potreba proizlazi iz konkretnih životnih okolnosti podnosioca zahteva i članova njegovog domaćinstva, a u skladu s osnovnim ciljem i svrhom ovoga Zakona;
- e) zaštite prava radnika pred poslodavcem.

Sekundarna pravna pomoć može se odobriti u sedećim postupcima:

- a) u vezi sa stvarnim pravima, osim zemljišnoknjižnih postupaka;
- b) iz radnih odnosa;
- c) iz porodičnih odnosa;
- d) izvršnim postupcima i postupcima osiguranja kada je reč o prinudnoj naplati ili osiguranju potraživanja koje proizlazi iz postupka za koji se prema odredbama ovoga Zakona može odobriti pravna pomoć;
- e) mirnog rešavanja spora;
- f) izuzetno, u svim ostalim upravnim postupcima kada takva potreba proizlazi iz konkretnih životnih okolnosti podnosioca zahteva i članova njegovog domaćinstva, a u skladu s osnovnim ciljem i svrhom Zakona.

Izuzetno, u sudskim postupcima sud može na zahtev stranke koja ne ispunjava Zakonom propisane uslove da odobri pravnu pomoć iz razloga pravičnosti.

4. Pružaoci besplatne pravne pomoći

Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći kao pružaoci pravne pomoći predviđeni su advokati (269), ovlaštena udruženja (35), sindikati, pravne klinike (2)¹⁵ i kancelarije državne uprave u županijama (29 službi državne uprave, 64 opštinska suda, 91 centar za socijalni rad) pri čemu su definisani oblici pravne pomoći koju svaki od ovih subjekata može da pruža.

U Registru organizacija koje pružaju pravnu pomoć ima 35 registrovanih ovlašćenih udruženja. ¹⁶

5. Finansiranje

Sredstva za organizovanje sistema i pružanje pravne pomoći na osnovu odluke o odobravanju pravne pomoći obezbeđuje državni budžet. Ministar pravosuđa donosi odluku o dodeljivanju sredstava za finansiranje projekata registrovanih pružalaca primarne pravne pomoći.

Svake godine, Ministarstvo pravosuđa objavljuje javni konkurs za dodeljivanje sredstava za finansiranje projekata organizacija civilnog društva (OCD) registrovanih za pružanje besplatne pravne pomoći i pravnim klinikama pravnih fakulteta.

Sredstva za organizovanje sistema i pružanje pravne pomoći na osnovu odluke o odobravanju pravne pomoći obezbeđuje državni budžet.

Svake godine, Ministarstvo pravosuđa objavljuje javni konkurs za dodeljivanje sredstava za finansiranje projekata organizacija civilnog društva registrovanih za pružanje besplatne pravne pomoći i pravnim klinikama pravnih fakulteta. U 2012. godini finansirano je 12 projekata registrovanih OCD i pravnih klinika. Tako je Pravnoj klinici u Zagrebu i registrovanim OCD za projekte pružanja pravne pomoći iz državnog budžeta u 2012. godini usmeren ukupan iznos od 200.397,05 kuna (26.493,53 evra).

Prema podacima Državnog trezora, u 2012. godini za pravnu pomoć je planiran ukupan iznos od 2.278.000,00 kuna (301.163,41 evra). Rebalansom državnog budžeta za 2012. godinu planirana sredstva su smanjena na iznos od 1.261.500,00 kuna (166.776,84 evra).

¹⁵ Pravni fakultet u Splitu i Pravni fakultet u Zagrebu.

¹⁶ *Izveštaj o odobravanju prava na pravnu pomoć i utrošak sredstava za 2012. godinu.*

U izveštajnom periodu je za pravnu pomoć utrošeno ukupno 1.258.134,89 kuna (166.331,95 evra), dok su rezervisana sredstva (isplata se očekuje u narednom periodu) iznosila 5.238.172,78 kuna (692.513,59 evra)¹⁷.

6. Registar

Shodno članu 11. Pravilnika o obrascu zahteva za odobravanje pravne pomoći, obrascu rešenja o odobravanju korišćenja pravne pomoći i evidenciji izdatih rešenja o odobravanju korišćenja pravne pomoći (NN 148/11), kancelarija državne uprave u županiji odnosno kancelarija Grada Zagreba vode evidenciju primljenih zahteva i izdatih rešenja i obračunatih troškova. Evidencije se vode u elektronskom obliku.

7. Nadzor

➤ Upravni nadzor

Upravni nadzor nad sprovođenjem Zakona o BPP vrši ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa. Ministarstvo naročito nadzire rad nadležne službe na davanju odobrenja za pravnu pomoć.

➤ Stručni nadzor

Nadzor nad savesnim i stručnim pružanjem pravne pomoći obavlja po službenoj dužnosti telo pred kojim se vodi postupak u kome stranka ostvaruje pravo na pravnu pomoć.

Pored toga, nadzor nad radom pružaoca primarne pravne pomoći obavlja neposredno i ministarstvo odgovorno za poslove pravosuđa koje će najmanje jednom u dve godine obaviti nadzor nad pružanjem pravne pomoći od strane pružalaca primarne pravne pomoći.

Kad telo pred kojim se vodi postupak utvrdi da je pravna pomoć pružena nesavesno ili nestručno, o tome sastavlja belešku u spisu i upozorit će na tu okolnost pružaoca pravne pomoći, korisnika pravne pomoći, kancelariju i ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa.

Korisnik pravne pomoći koji je upozoren o nestručnom ili nesavesnom pružanju pravne pomoći ima pravo da povuče nalog i izabere drugog pružaoca pravne pomoći.

¹⁷ Prema arhivi Narodne banke Hrvatske, srednji kurs na dan 31. decembra 2012. godine bio je 7,564 <http://www.hnb.hr/tecajn/h310112.htm>

Advokat ima pravo da obračuna troškove do određivanja drugog advokata, osim za pravnu radnju koja je neposredno prethodila povlačenju naloga.

Korisnik pravne pomoći je dužan da obavesti službu o promeni pružaoca pravne pomoći, ili, ukoliko namerava da odustane od prava na pravnu pomoć, da vrati nalog u skladu s odredbama tog Zakona.

➤ **Nadzor advokata**

Ako je pravnu pomoć pružao advokat, ministarstvo zaduženo za poslove pravosuđa će informisati Hrvatsku odvjetničku komoru o nestručnom ili nesavesnom pružanju pravne pomoći.

➤ **Nadzor ovlašćenih udruženja**

Ako je pravnu pomoć pružalo ovlašćeno udruženje, ministarstvo zaduženo za poslove pravosuđa će preispitati ovlašćenje za pružanje pravne pomoći i o tome uneti zabelešku u Registar. U slučaju višestrukog ponavljanja slučajeva nesavesnog ili nestručnog pružanja pravne pomoći od strane ovlašćenog udruženja, doneće rešenje o zabrani pružanja pravne pomoći i brisanju udruženja iz registra udruženja koja pružaju pravnu pomoć.

➤ **Nadzor Pravne klinike**

Ako je pravnu pomoć pružala pravna klinika, ministarstvo zaduženo za poslove pravosuđa će informisati univerzitet čiji deo je pravni fakultet o nestručnom ili nesavesnom pružanju pravne pomoći.

II IMPLEMENTACIJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Prema *Izveštaju Ministarstva pravosuđa o ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć i korišćenju sredstava u 2012. godini*¹⁸, građani su podneli **7068** zahteva za odobravanje BPP. Ona je dodeljena u **5877** slučajeva.

Ogromna većina korisnika bili su hrvatski državljani – 5775, a njih 100 su bili strani državljani.

U 2012. godini su **dodeljene sledeće vrste BPP**: 4936 kao sekundarna BPP (83,94%), a 448 kao primarna BPP (7,62%).

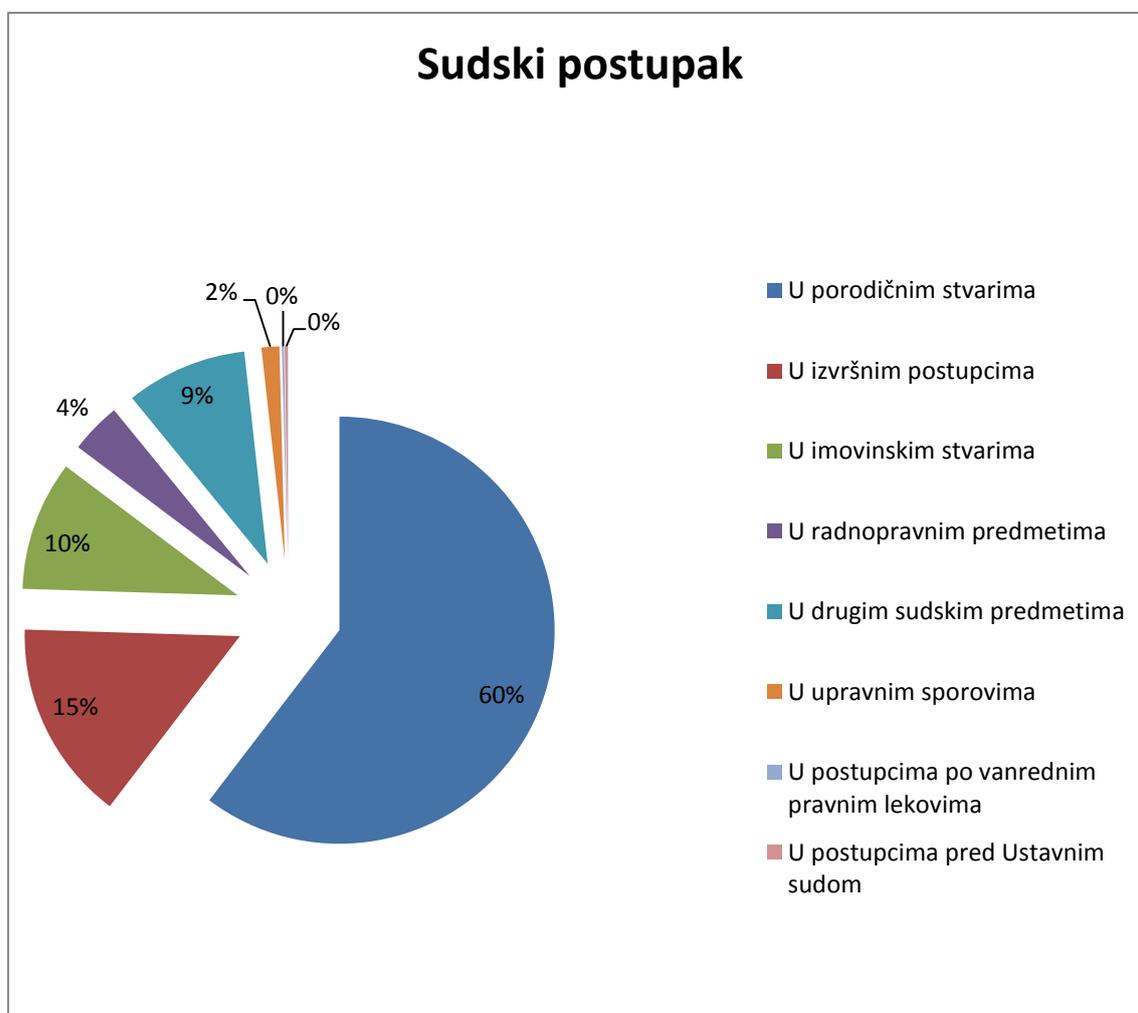
¹⁸ YUCOM je taj izveštaj dobio od Ministarstva pravosuđa Hrvatske po zahtevu na osnovu slobodnog pristupa informacijama podnetom 26. novembra 2013. godine.

U okviru 448 slučajeva dodeljene primarne besplatne pravne pomoći, struktura je sledeća:

- 404 u sastavljanju zahteva pred državnim organima (90,18%).
- 44 u zastupanju u postupcima pred državnim organima (9,82%).

U okviru 4936 slučajeva dodeljene sekundarne besplatne pravne pomoći, struktura je sledeća:

- 314 u sastavljanju zahteva u sudskim postupcima (6,36%).

- 4622 u zastupanju u sudskim postupcima (93,64%).

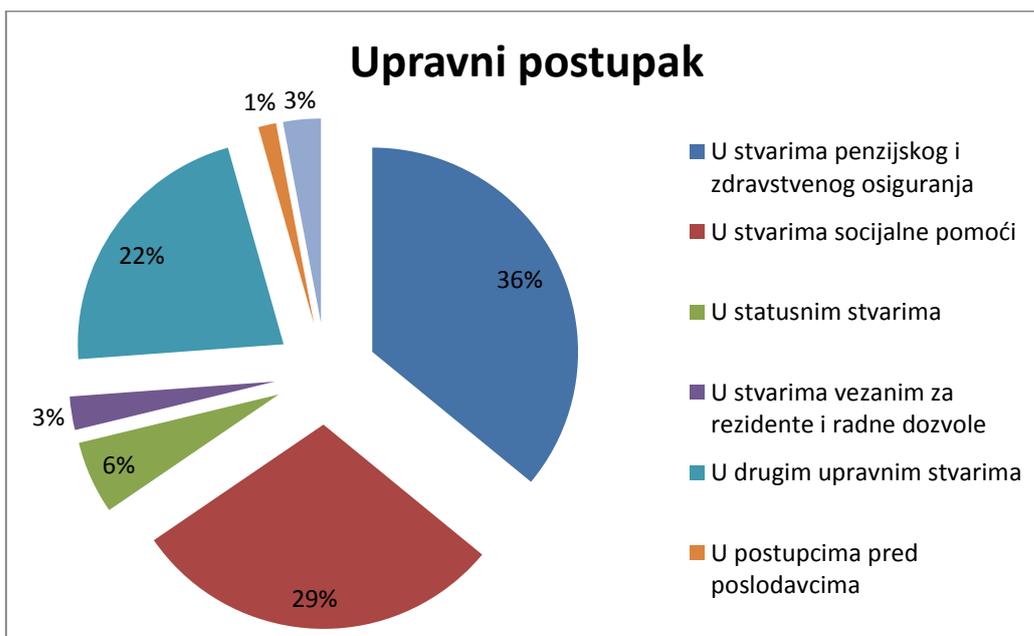
U okviru 5877 slučajeva dodeljene pravne pomoći, struktura je sledeća:

➤ **Sudski postupak**

- 3158 u porodičnim stvarima
- 793 u izvršnim postupcima
- 514 u imovinskim stvarima
- 201 u radnopravnim predmetima
- 477 u drugim sudskim predmetima
- 70 u upravnim sporovima
- 8 u postupcima po vanrednim pravnim lekovima
- 13 u postupcima pred Ustavnim sudom

➤ **Upravni postupak**

- 231 u stvarima penzijskog i zdravstvenog osiguranja
- 189 u stvarima socijalne pomoći
- 37 u statusnim stvarima
- 17 u stvarima vezanim za rezidente i radne dozvole
- 140 u drugim upravnim stvarima
- 9 u postupcima pred poslodavcima
- 19 u **postupku alternativnog rešavanja sporova**

Besplatnu pravnu pomoć su u 78,2% slučajeva pružili advokati, a u 21,9% registrovane organizacije civilnog društva.

➤ **Podaci o budžetu za 2012. godinu**

U 2012. godini finansirano je 12 projekata registrovanih OCD i pravnih klinika. Tako je **Pravnoj klinici u Zagrebu i registrovanim OCD** za projekte pružanja pravne pomoći iz državnog budžeta u 2012. godini usmeren ukupan iznos od 200.397,05 kuna (**26.493,53 evra**).

Prema podacima Državnog trezora, u 2012. godini za pravnu pomoć je planiran ukupan iznos od 2.278.000,00 kuna (301.163,41 evra). Rebalansom državnog budžeta za 2012. godinu planirana sredstva su smanjena na iznos od 1.261.500,00 kuna (166.776,84 evra).

U izveštajnom periodu je za pravnu pomoć **utrošeno** ukupno 1.258.134,89 kuna (**166.331,95 evra**), dok su **rezervisana sredstva**¹⁹ (isplata se očekuje u narednom periodu) iznosila 5.238.172,78 kuna (**692.513,59 evra**)²⁰.

¹⁹ Rezervisani iznos je iznos za koji se očekuje da se isplati u periodu između 2013. i 2015. godine jer realizacija isplate za advokate sledi po završetku procesa.

²⁰ Prema arhivi Narodne banke Hrvatske, srednji kurs na dan 31. decembra 2012. godine bio je 7,564 <http://www.hnb.hr/tecajn/h310112.htm>

SLOVENIJA

I OPŠTE INFORMACIJE O PRAVNOM OKVIRU ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

Aktuelni Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći u Sloveniji donet je 2001. godine, a najnovije izmene i dopune su stupile na snagu 2008. godine²¹. Ombudsman je smatrao da je pristup pravnoj zaštiti veoma težak za lica koja su u lošijoj društvenoj ili ekonomskoj situaciji. Naročito je alarmantno da je veoma teško dobiti pravnu pomoć u sporovima koji se tiču izdržavanja deteta, u kojima troškove sudskog postupka mora da pokrije roditelj koji podnosi tužbu²².

Ustav i zakon predviđaju pravo na pravično javno suđenje, i to pravo je uglavnom sprovodilo nezavisno sudstvo. Tuženi imaju pravo na pretpostavku nevinosti; suđenje pred porotom; da se posavetuju s advokatom; da se suoče sa svedocima optužbe i da izvedu sopstvene svedoke i dokaze; da imaju pristup dokazima koje poseduje država; i na žalbu. Mada tužena lica slabog imovinskog stanja imaju pravo na advokata koji se obezbeđuje o trošku države, vlada nije ustanovila formalan sistem za pružanje pravnog saveta licu slabog imovinskog stanja. Ipak, besplatni saveti su bili dostupni licima slabog imovinskog stanja od strane nevladine organizacije (NVO) PIC (Pravno-informacioni centar) i Službe za besplatnu pravnu pomoć koju je finansirala vlada. Sistem sudova je bio preopterećen i nedostajala mu je upravna podrška, što je dovelo do čestih odlaganja sudskog postupka. Krivični procesi su u mnogim predmetima trajali od dve do pet godina.²³

1. Korisnici

Zakon propisuje da pravna pomoć znači pravo podobnog lica na celokupno ili delimično obezbeđivanje sredstava potrebnih za pokrivanje troškova pravne pomoći i

²¹ Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći – Zakon o brezplačnoj pravnoj pomoći („Službeni glasnik Republike Slovenije“ br. 48/2001, 50/2004, 96/2004-UPB1 i 23/2008)

²² Savet za ljudska prava, Radna grupa za univerzalni periodični pregled, sedma sednica, Kratak pregled pripremljen od strane Kancelarije Visokog komesara za ljudska prava, u skladu sa stavom 15 (c) Aneksa Rezolucije Saveta za ljudska prava 5/1, Ženeva, 8-19. februar 2010.

²³ Biro za demokratiju, ljudska prava i rad, Stejt department SAD, *Izveštaji o stanju ljudskih prava u zemljama za 2011. godinu – Slovenija*, 24. maj 2012, dostupni na adresi: <http://www.refworld.org/docid/4fc75a623a.html> [pristupljeno 8. januara 2014], UNHCR

pravo na oslobođenje od plaćanja troškova sudskog postupka (Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, član 1).

2. Postupak za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći²⁴ predviđa da će nadležni organ za besplatnu pravnu pomoć sprovesti opšti upravni postupak, ukoliko Zakonom nije predviđeno drugačije.

Zahtev za besplatnu pravnu pomoć treba da sadrži propisan obrazac zahteva. On treba da se podnese nadležnom organu za besplatnu pravnu pomoć koji radi u sudu sa sedištem u regionu gde tražilac ima prebivalište ili boravište ili gde mu se nalazi sedište. Nadležni organ za pravnu pomoć prikuplja podatke o podnosiocu zahteva ili podobnom licu ili suprotnoj strani, i druge podatke kada i ako je to potrebno radi:

- odobravanja besplatne pravne pomoći;
- proveravanja podataka navedenih u zahtevu;
- obezbeđivanja povraćaja isplaćenih sredstava kao rezultat neopravdano primljene besplatne pravne pomoći;
- naplate dugovanih iznosa u skladu s ovim Zakonom u izvršnom postupku.

Podnosilac zahteva može iz osnovanih razloga zatražiti prioritarno razmatranje zahteva od strane nadležnog organa za besplatnu pravnu pomoć.

Predsednik lokalnog suda mora da obezbedi da se primljeni zahtevi odmah pošalju nadležnom sudu. Nadležni organ za besplatnu pravnu pomoć odlučuje o zahtevima za besplatnu pravnu pomoć donošenjem odluke, a za proceduralna pitanja donošenjem naloga. Prilikom odlučivanja o zahtevima za besplatnu pravnu pomoć, nadležni organ za besplatnu pravnu pomoć uzima u obzir načelo ekspeditivnosti i delotvornosti postupka. Odluka podrazumeva utvrđenu ili određenu eksplicitnu formu i obim dodeljene besplatne pravne pomoći i detaljnije izlaganje predmeta za koji je dodeljena besplatna pravna pomoć (npr. vrstu, obim i datum obavljenih radnji besplatne pravne pomoći i lice ili organ koji je pružio besplatnu pravnu pomoć). Odluka se uručuje i vrhovnom državnom tužiocu i nadležnom sudu pred kojim se vodi postupak za koji je dodeljena besplatna pravna pomoć.

²⁴ Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći – Zakon o brezplačni pravni pomoći („Službeni glasnik Republike Slovenije“ br. 48/2001, 50/2004, 96/2004-UPB1 i 23/2008)

Generalno, na odluku nadležnog organa za besplatnu pravnu pomoć nema žalbe; ipak, moguć je upravni spor. I vrhovni državni tužilac može da podnese tužbu u upravnom sporu. U skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći, stvari u upravnim sporovima smatraju se hitnima.

3. Vrste BPP

Zakon dalje definiše da se pravna pomoć može odobriti za pravni savet, pravno zastupanje i druge pravne usluge utvrđene u ovom zakonu, za sve oblike sudske zaštite pred svim sudovima opšte nadležnosti i specijalizovanim sudovima sa sedištem u Republici Sloveniji, pred Ustavnim sudom Republike Slovenije i pred svim organima, ustanovama ili licima u Republici Sloveniji koji su ovlašćeni za vansudsko poravnanje (u daljem tekstu: sudski postupak), kao i u vidu oslobođenja od plaćanja troškova sudskog postupka (Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, član 7).

S druge strane, odobrena pravna pomoć ne pokriva troškove postupka i stvarne rashode i naknadu za lice koje je ovlastila suprotna strana (Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, član 9).

Zakon taksativno navodi troškove koje odobrena pravna pomoć može da pokriva (Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, član 26):

- za pravni savet koji prevazilazi početni pravni savet;
- za formulisanje, proveru i overu pismena o pravnim odnosima, činjenicama i izjavama;
- za pravni savet i zastupanje u predmetima vansudskog poravnanja;
- za pravni savet i zastupanje pred sudovima u prvom i drugom stepenu;
- za pravni savet i zastupanje koje obuhvata vanredne žalbe;
- za pravni savet i zastupanje koje obuhvata ustavnu žalbu;
- za pravni savet i zastupanje pred međunarodnim sudovima;
- za pravni savet i zastupanje koje obuhvata podnošenje zahteva za ocenu ustavnosti;
- u vidu oslobođenja od plaćanja troškova sudskog postupka.

Pravna pomoć može da se dodeli i u vidu oslobođenja od plaćanja troškova postupka pred sudovima, naročito u vidu oslobođenja od plaćanja:

1. Sudskih taksi;
2. Troškova veštaka, svedoka, tumača, uručivanja naloga i prevoda, troškova spoljnih poslova suda ili drugog organa u Republici Sloveniji, i drugih opravdanih troškova;
3. Garantnih depozita troškova ili za troškove sprovođenja postupka (avansnih uplata);
4. Troškova javnih dokumenata i potvrda potrebnih za postupak pred sudom;
5. Drugih troškova postupka.

4. Podoban postupak/stvari za dodeljivanje BPP

Stvari koje mogu da budu podobne za dodeljivanje BPP nisu eksplicitno definisane, jer Zakon utvrđuje stvari koje treba smatrati izuzetim od eventualnog razmatranja za dodelu BPP.

Prema članu 8 Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, BPP se ne dodeljuje u sledećim stvarima:

- krivična dela koja obuhvataju uvredljivo ponašanje, uvredu ili klevetu, ukoliko oštećeni ne dokaže verovatnoću da je pretrpeo zakonski priznatu štetu usled tih dela;
- sporovi koji obuhvataju umanjenje izdržavanja kada lice koje ima obavezu da plaća izdržavanje nije izmirilo dospele obaveze koje proističu po osnovu izdržavanja, osim ukoliko te obaveze nije izmirilo iz razloga koji su van njegove kontrole;
- u sporovima za naknadu štete koji obuhvataju naknadu za nematerijalnu i materijalnu štetu prouzrokovanu uvredom ili klevetom, ukoliko oštećeni ne obezbedi verodostojne dokaze da je to uticalo na njegov materijalni, finansijski ili društveni položaj.

5. Pružaoci BPP

U Sloveniji pravnu pomoć pružaju advokati koji su u skladu sa zakonom kojim se uređuje advokatura (Zakon o advokatima) registrovani u Registru advokata, advokatske firme osnovane na osnovu zakona kojim se reguliše advokatura, i beležnici u stvarima koje se rešavaju u skladu sa zakonom kojim se uređuje javno beležništvo.

Međutim, o zahtevu za besplatnu pravnu pomoć odlučuju službe (kancelarije) za besplatnu pravnu pomoć u svim okružnim sudovima Republike Slovenije (okružni sudovi su jedna od dve vrste sudova prvog stepena koji vrše „glavnu“ nadležnost).²⁵

6. Finansiranje

Sredstva za implementaciju Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći obezbeđuju se iz budžeta Republike Slovenije. Međutim, ukoliko je lice koje ima pravo na besplatnu pravnu pomoć bilo potpuno ili delimično uspešno u postupku i ukoliko na osnovu pravosnažne odluke suda ili na osnovu vansudskog ili sudskog poravnjenja stekne imovinu ili prihode, ono je dužno da nadoknadi Republici Sloveniji razliku između troškova koji su stvarno plaćeni kao besplatna pravna pomoć i iznosa koji je nadoknadila suprotna strana i koji proističe iz troškova postupka, odnosno iznosa koji je Republika Slovenija u skladu s tim naplatila od suprotne strane. Međutim, od njega se ni u kom slučaju ne može zahtevati da nadoknadi viši iznos od onog koji je zaista dobilo tokom postupka.²⁶

U izveštajnom periodu je isplaćeno ukupno **6.562.466,95** EUR za BPP pred okružnim, upravnim, radnim i socijalnim sudovima u Sloveniji.²⁷

Sredstva isplaćena za BPP u predmetima pred okružnim sudovima	6.228.606,93
Sredstva isplaćena za BPP u predmetima pred upravnim sudovima	570,17
Sredstva isplaćena za BPP u predmetima	333.289,85

²⁵ Zvaničan odgovor Ministarstva pravde Republike Slovenije na zahtev koji smo uputili po osnovu slobode pristupa informacijama.

²⁶ ibid

²⁷ Sudska statistika za 2012 godinu Ministarstva pravde Republike Slovenije (Sodna Statistika 2012) http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/PDF/Sodna_statistika/SodnaStatistika_2012.pdf

pred radnim i socijalnim sudovima	
-----------------------------------	--

7. Nadzor

Stavom 4. člana 29. propisano je da ministar nadležan za poslove pravosuđa određuje propise o nadzoru nad pružanjem pravne pomoći u posebnom podzakonskom aktu.

Prema stavu 9. člana 30, kontrolu kvaliteta rada advokata koji pružaju BPP sprovodi nadležni organ za besplatnu pravnu pomoć, koji može da odluči da razreši imenovanog advokata koji ne obavlja dobro svoje usluge, bilo na zahtev tražioca bilo uz njegovu saglasnost. Organ imenuje drugog advokata umesto onog koji je razrešen. O razrešenju se obaveštavaju Advokatska komora ili Beležnička komora Slovenije.

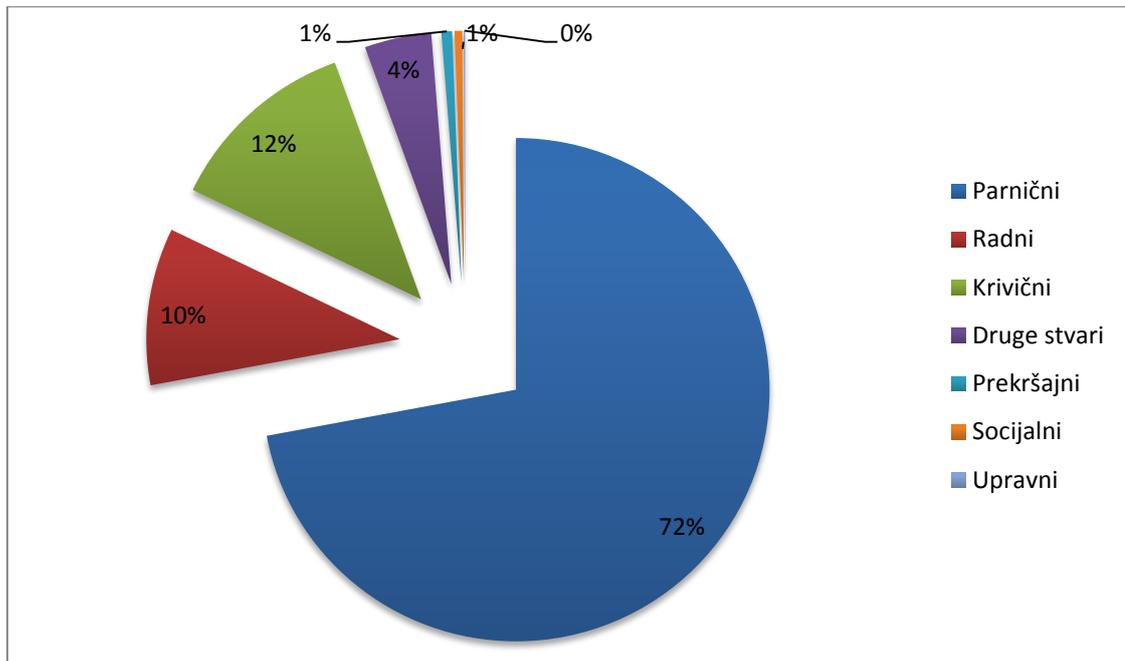
II IMPLEMENTACIJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Prema Sudskoj statistici Ministarstva pravde Republike Slovenije (Sodna Statistika)²⁸, tokom izveštajnog perioda (01.01–31.12.2012) BPP je dodeljena za **8380** predmeta pred tri vrste sudova u Sloveniji: okružnim, upravnim, kao i radnim i socijalnim sudovima. Predmeti za koje je dodeljena BPP:

- parnični 6039
- radni 846
- krivični 1032
- druge stvari 357
- prekršaji 57
- socijalni 41
- upravni 8

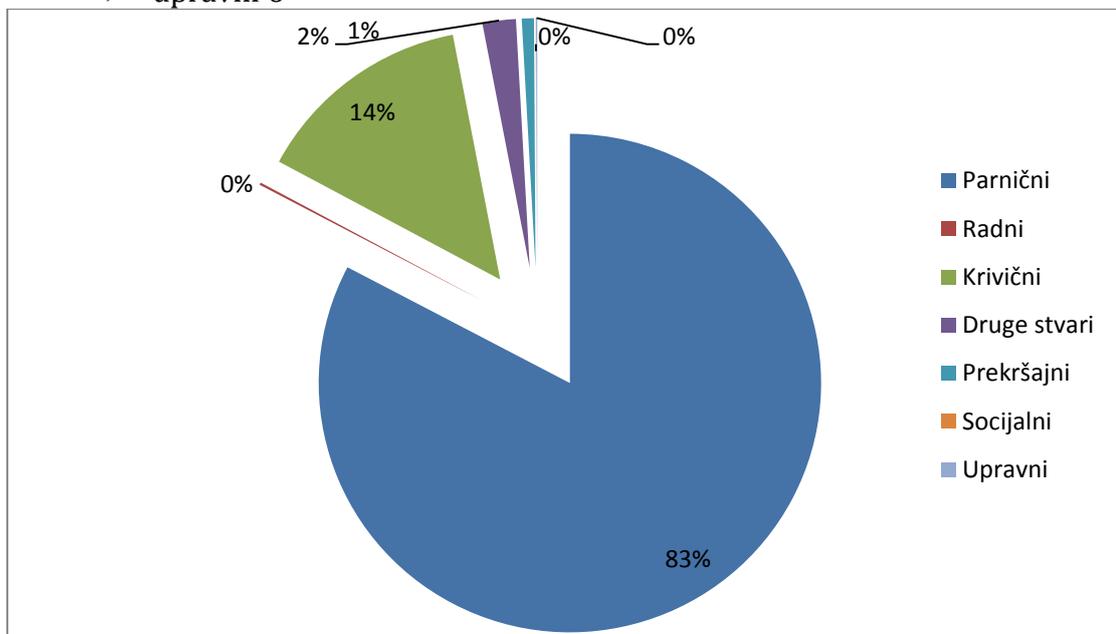
²⁸http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/PDF/Sodna_statistika/SodnaStatistika_2012.pdf

Uporedna analiza mehanizama za pružanje besplatne pravne pomoći u regionu

Pred 11 okružnih sudova, BPP je dodeljena za 7302 predmeta:

- parnični 6038
- radni 11
- krivični 1032
- druge stvari 157
- prekršajni 57
- socijalni 1
- upravni 6

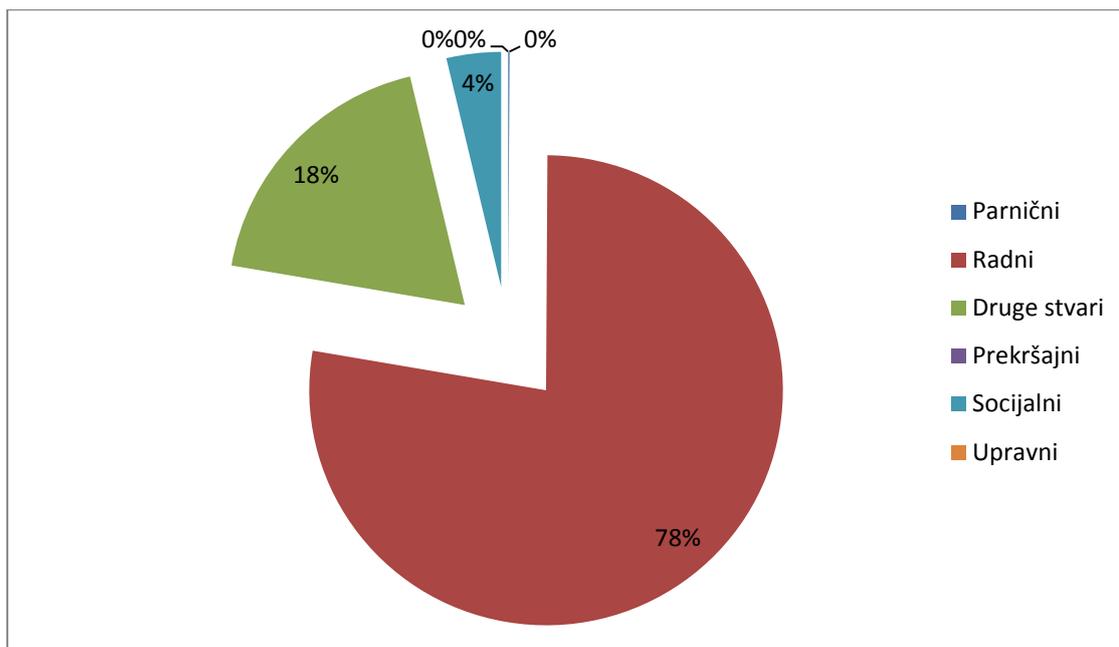

Pred jednim upravnim sudom BPP je dodeljena za 2 predmeta:

- parnični 0
- radni 0
- krivični 0
- druge stvari 0
- prekršajni 0
- socijalni 0
- upravni 2

Pred 4 radna i socijalna suda BPP je dodeljena za 1076 predmeta:

- parnični 1
- radni 835
- druge stvari 200
- prekršajni 0
- socijalni 40
- upravni 0

Vrsta procesne radnje u predmetima u kojima je BPP odobrena u izveštajnom periodu

pred svim sudovima

Oslobađanje od obaveze plaćanja troškova	4073
Pravni savet i zastupanje pred međunarodnim sudovima	2
Pravni savet i zastupanje pred prvostepenim i drugostepenim sudovima	2074
Pravni savet i zastupanje pred prvostepenim sudovima	3301

Uporedna analiza mehanizama za pružanje besplatne pravne pomoći u regionu

Pravni savet i zastupanje pred drugostepenim sudovima	175
Pravni savet i zastupanje u dostavljanju zahteva za ocenu ustavnosti	2
Pravni savet i zastupanje u vezi sa vanrednim pravnim lekovima	42
Pravni savet i zastupanje u vezi sa ustavnom žalbom	11
Pravni savet i zastupanje radi postizanja vansudskog poravnjanja	29
Pravni savet koji prevazilazi prvi pravni savet	207
Prvi pravni savet	218
Sastavljanje, provera i overa pismena	244

U izveštajnom periodu je rešeno ukupno **16126** predmeta pred okružnim, upravnim, i radnim i društvenim sudovima u Sloveniji. Od tog broja, BPP je dodeljena u **8380** predmeta.

Nerešeni predmeti na početku perioda	2194
Pristigli predmeti cases	16311
Rešeni predmeti	16126
Nerešeni predmeti na kraju perioda	2379

Prema stavu 2. člana 3. Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, ona se dodeljuje kao redovna, vanredna, izuzetna, posebna ili hitna besplatna pravna pomoć. Tabela u donjem tekstu prikazuje pregled tih vrsta BPP dodeljene u 2012. godini:

Izuzetna	18
Vanredna	1976
Hitna	592
Posebna	18
Redovna	5324

LITVANIJA

I OPŠTE INFORMACIJE O PRAVNOM OKVIRU ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

Litvanija je reformisala sistem pravne pomoći usvajanjem Zakona Republike Litvanije o izmenama i dopunama Zakona o državno garantovanoj pravnoj pomoći (br X-78 iz januara 2005. godine)²⁹.

Svrha ovog Zakona je da se uspostavi pružanje državno garantovane pravne pomoći fizičkim licima kako bi im se omogućilo da na adekvatan način brane svoja ugrožena ili osporena prava i interese zaštićene po zakonu.

1. Korisnici

Zakon Litvanije garantuje **svakom licu pod jurisdikcijom Litvanije pravo da dobije besplatan pravni savet** ili takozvanu „**primarnu pravnu pomoć (PPP)**“. Litvanije ima 3.043.429 državljana. U 2012. godini, lica koja su dobila PPP čine 1,48% litvanske populacije.

Zakon Litvanije garantuje besplatno pravno zastupanje tj. „**sekundarnu pravnu pomoć (SPP)**“ licima sa niskim nivoom prihoda. U 2012. godini, lica koja su dobila SPP čine 1,66% litvanske populacije.

Sledeća **lica imaju pravo na sekundarnu pravnu pomoć** bez obzira na nivoe imovine i prihoda utvrđene od strane Vlade Republike Litvanije za pružanje pravne pomoći po Zakonu o državno garantovanoj pravnoj pomoći:

- 1) lica koja imaju pravo na pravnu pomoć u krivičnom postupku prema članu 51. Zakona Republike Litvanije o krivičnom postupku (obavezna odbrana) i u drugim predmetima određenim zakonima kada je obavezno fizičko prisustvo advokata odbrane;
- 2) oštećene strane u predmetima koji se tiču naknade za štetu nastalu kroz krivična dela, uključujući i slučajeve kada se pitanje naknade za štetu pretresa u sklopu krivične stvari;

²⁹ „Službeni glasnik“ br. 30-827 iz 2000; br. 71-2521 iz 2001; br. 38-1722 i 123-5584 iz 2003.

- 3) lica koja primaju socijalni dodatak po Zakonu Republike Litvanije o novčanoj socijalnoj pomoći za porodice s niskim prihodom (samce);
- 4) lica o kojima se staraju ustanove za stacionarnu negu;
- 5) lica kojima je utvrđen težak invaliditet ili kojima je priznata nesposobnost za rad ili koji su dostigli starost za penziju i za koja je utvrđen nivo znatnih posebnih potreba, a takođe i staratelji (hranitelji) tih lica u slučajevima kada je potrebna državno garantovana pravna pomoć za zastupanje i odbranu prava i interesa šticećenika (deteta pod starateljstvom);
- 6) lica koja su podnela dokaz da ne mogu da raspolazu svojom imovinom i sredstvima iz objektivnih razloga i da iz tih razloga njihova imovina i godišnji prihod kojim mogu slobodno da raspolazu ne prelaze nivoe imovine i prihoda koje je utvrdila Vlada Republike Litvanije za pružanje pravne pomoći po Zakonu o državno garantovanoj pravnoj pomoći;
- 7) lica koja pate od teških mentalnih poremećaja, kada se razmatraju pitanja njihove prinudne hospitalizacije i lečenja prema Zakonu Republike Litvanije o zaštiti mentalnog zdravlja, a takođe i njihovi staratelji (hranitelji), u slučajevima kada je potrebna državno garantovana pravna pomoć za zastupanje prava i interesa deteta pod starateljstvom (šticećenika);
- 8) dužnici u izvršnom postupku, kada se nalaže naplata oduzimanjem poslednjeg stambenog objekta u kojem oni stanuju;
- 9) roditelji ili drugi pravni zastupnici maloletne dece, kada se razmatra pitanje njihovog prinudnog iseljenja;
- 10) maloletna deca, kada se samostalno obrate sudu za odbranu njihovih prava ili interesa zaštićenih po zakonu u predmetima određenim zakonima, s izuzetkom onih koja su stupila u brak u skladu sa zakonima utvrđenim postupkom ili ih je sud priznao kao poslovno sposobne (emancipovane);
- 11) lica za koja se traži da se priznaju kao pravno nesposobna u stvarima koja se tiču priznavanja fizičkog lica kao pravno nesposobnog;
- 12) lica u stvarima koji se tiču upisa rođenja;
- 13) druga lica u stvarima predviđenim u ugovorima Republike Litvanije.

2. Postupak za odobravanje besplatne pravne pomoći

Lice koje želi da dobije sekundarnu pravnu pomoć podnosi zahtev i dokumente koji dokazuju njegovo pravo na sekundarnu pravnu pomoć Službi za pravnu pomoć (postoji pet Službi za pravnu pomoć čija se nadležnost poklapa s geografskim područjima okružnih sudova).

- Pravo na SPP lica čija imovina i godišnji prihod ne prelaze nivoe imovine i prihoda koje je utvrdila Vlada dokazuje se **izjavom o imovini građanina** sa pečatom **službenika lokalne poreske uprave** kojim se potvrđuje podnošenje te izjave.
- Pravo na SPP lica podobnih za pravnu pomoć u krivičnom postupku dokazuje se rešenjima pretpretresnog istražitelja, tužioca ili suda.
- Pravo na SPP lica oštećenih strana u predmetima koji se tiču naknade za štetu nastalu kroz krivična dela dokazuje se rešenjem pretpretresnog istražitelja, tužioca ili odlukom suda kojima se lice priznaje kao oštećena strana i/ili presudom suda.
- Pravo na SPP lica podobnih za socijalni dodatak dokazuje se potvrdom koju izdaje **opština** prebivališta koju je lice prijavilo.
- Pravo na SPP lica o kojima se stara država u ustanovama za stacionarnu negu dokazuje se potvrdom koju izdaje **rukovodilac ustanove za stacionarnu negu**.
- Pravo na SPP lica s invaliditetom dokazuje se dokumentom koji izdaje **Služba za utvrđivanje invaliditeta i sposobnosti za rad u okviru Ministarstva za socijalno osiguranje i rad** a koji potvrđuje stepen invaliditeta lica i njegove sposobnosti za rad.
- Pravo na SPP lica slabog imovinskog stanja dokazuje se aktom o zaplenu imovine i/ili drugim dokumentima kojima se potvrđuju objektivni razlozi iz kojih lice ne može da raspolaze svojom imovinom i sredstvima, kao i primerkom izjave o imovini građanina koja je podneta **službeniku lokalne poreske uprave**.
- Pravo na SPP lica s teškim mentalnim poremećajima dokazuje se potvrdom koju izdaje **zdravstvena ustanova**.

- Pravo na SPP lica u predmetima predviđenim u međunarodnim ugovorima dokazuje se dokumentima predviđenim međunarodnim ugovorima Republike Litvanije.

U roku od tri radna dana od prijema dokumenata podnosioca zahteva, Služba donosi odluku u kojoj određuje advokata koji će pružiti SPP. Protiv odluka službe može se podneti žalba u skladu sa postupkom utvrđenim u Zakonu Republike Litvanije o upravnom postupku.

Prilikom izbora advokata, služba uzima u obzir predlog podnosioca zahteva vezano za određenog advokata, prebivalište podnosioca zahteva, mesto zaposlenja advokata, obim posla advokata i druge okolnosti od značaja za pružanje sekundarne pravne pomoći.

3. Vrste BPP

Primarna BPP obuhvata:

- Pravne informacije
- Pravne savete
- Izradu pismena koje treba podneti državnim i vladinim institucijama (osim procesnih pismena)
- Savete o alternativnom rešavanju sporova
- Mirno rešavanje sporova
- Pripremu ugovora o poravnanju
- Podnošenje zahteva za sekundarnu BPP

Primarna BPP pruža se za: parnične, upravne i krivične predmete.

Primarna pravna pomoć se pruža svima, bez obzira na prihode i imovinu.

Primarna pravna pomoć se licu pruža bez odlaganja. Ukoliko to nije moguće, lice će biti obavješteno o vremenu sastanka koji mora da se održi najkasnije pet dana od dana podnošenja zahteva.

Trajanje pravnog savetovanja ne treba da bude duže od jednog sata. Njegovo trajanje može da se produži odlukom izvršne institucije opštine ili lica koje je ona ovlastila.

Lice može da podnese zahtev za primarnu pravnu pomoć samo jednom po istom pitanju.

Sekundarna BPP obuhvata:

- Izradu pismena
- Zastupanje i odbranu pred sudovima, uključujući i izvršni postupak
- Zastupanje u prethodnom vansudskom postupku
- Pokrivanje sudskih troškova
- Nadoknadu troškova veštaka, tumačenja i prikupljanja dokaza
- Putne troškove lica koje je podnelo zahtev u slučajevima kada je neophodno njegovo prisustvo pred sudom, itd.

Postoje dva nivoa finansiranja pravne pomoći. Ukoliko prihodi i imovina lica ne prelaze prvi nivo finansiranja (2317 EUR + 869 EUR za svako izdržavano lice godišnje), lice će dobiti advokata besplatno; ukoliko ne prelaze drugi nivo finansiranja (3475 EUR + 1304 EUR za svako izdržavano lice godišnje), država će refundirati 50 procenata troškova.

4. Pružaoci BPP

Pružaoci primarne BPP su državni službenici, zaposleni u opštinskoj upravi, advokati ili stručnjaci iz javnih ustanova s kojima je opština potpisala ugovor i NVO. U Litvaniji ima 60 opština koje su zadužene za organizovanje primarne BPP.

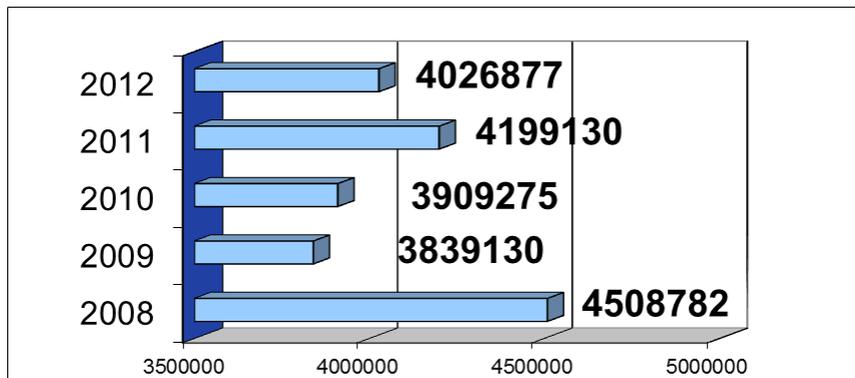
Sekundarnu pravnu pomoć pružaju advokati koji imaju ugovore o pružanju pravne pomoći sa jednom od pet službi za pravnu pomoć koje je osnovala država. Ugovorima je precizirano u kojim parničnim, upravnim ili krivičnim predmetima advokat pruža SPP.

Postoje dve vrste advokata: 1. oni koji stalno pružaju sekundarnu pravnu pomoć samo licima koja imaju pravo na istu; 2. oni koji pružaju sekundarnu pravnu pomoć u slučaju potrebe (mogu da rade s privatnim klijentima).

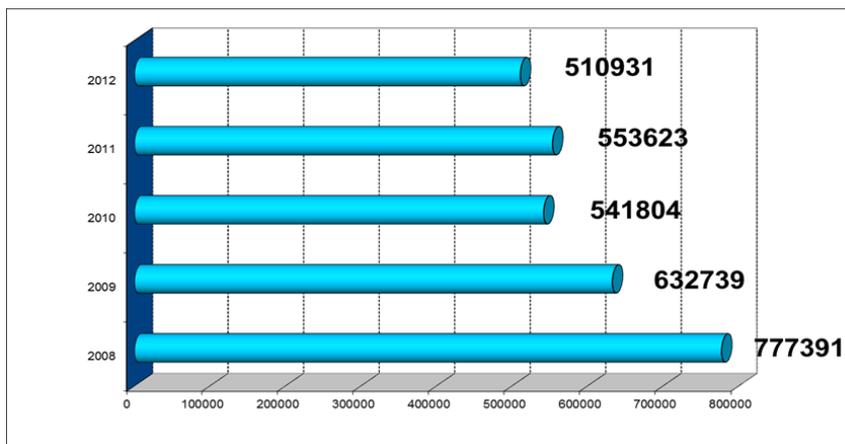
5. Finansiranje

Iznos **budžeta za BPP** (u EUR): 3.906.105.

Državni budžet izdvojen za **SPP** (EUR)

Državni budžet izdvojen za **PPP** (EUR)

6. Nadzor

Između ostalog, Službe za pravnu pomoć:

- koordiniraju pružanje PPP (analiziraju aktivnosti, podnose predloge).
- koordiniraju pružanje pravne pomoći u krivičnim predmetima.
- kontrolišu pružanje sekundarne pravne pomoći (na osnovu ugovora sklopljenih s advokatima).

Ministarstvo pravde: implementira politiku koju je kreirala Vlada, pravi nacrt akata vezanih za BPP i prati implementaciju postojećih akata o BPP.

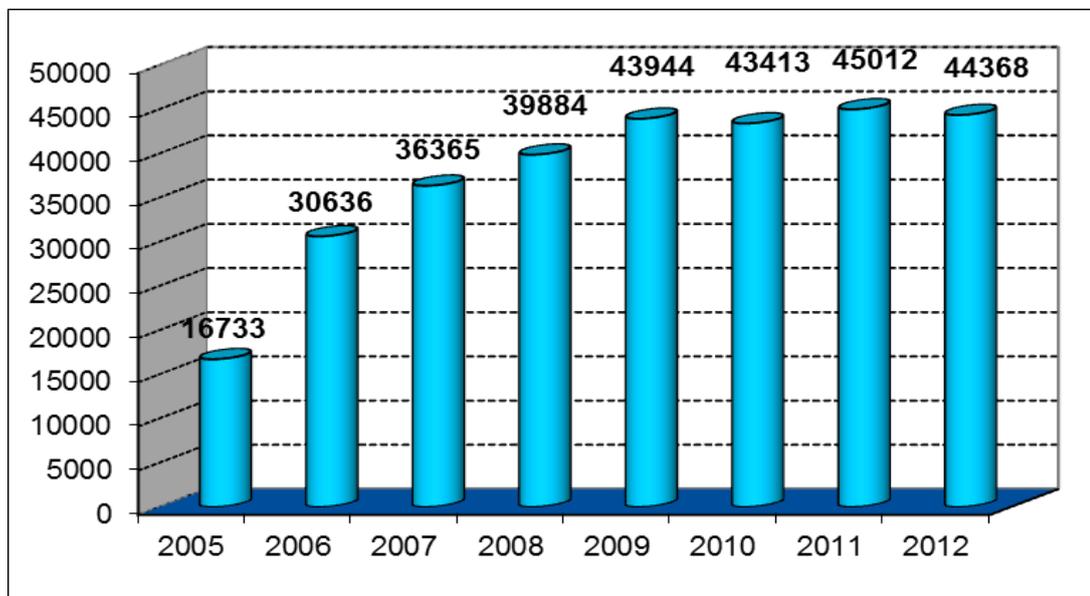
Savet za koordinaciju sprovodi analizu rada opština i predloga za unapređenje BPP. Sastoji se od predstavnika:

- Odbora za pravna pitanja i ljudska prava parlamenta Litvanije
- Ministarstva pravde
- Ministarstva finansija
- Udruženja lokalnih samouptava u Litvaniji
- Advokatske komore Litvanije
- drugih ustanova i udruženja čije su aktivnosti vezane za pružanje pravne pomoći ili za zaštitu ljudskih prava

Kvalitet BPP koju pružaju advokati kontroliše Udruženje advokata Litvanije.³⁰

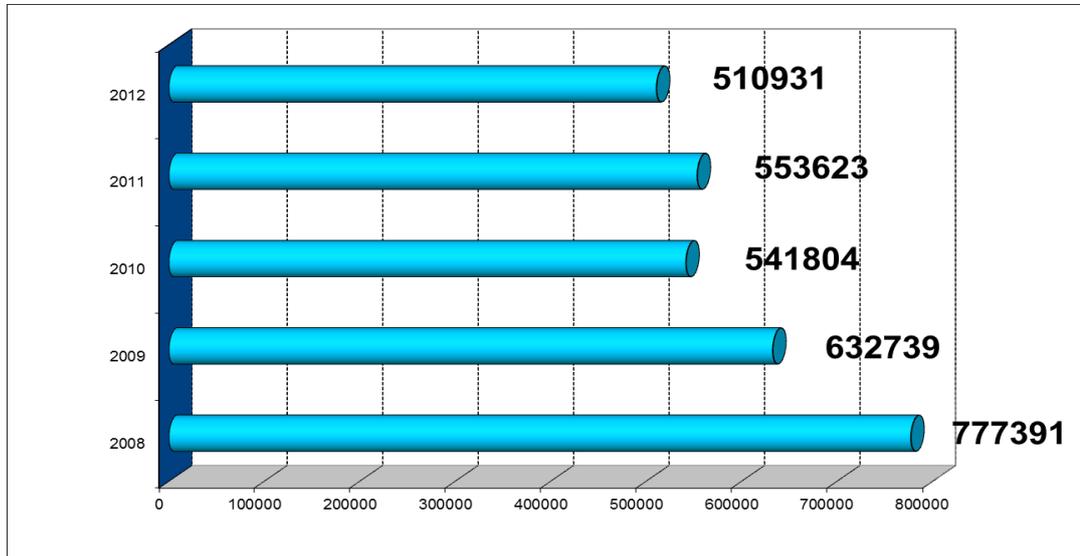
II IMPLEMENTACIJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Broj lica kojima je dodeljena primarna pravna pomoć

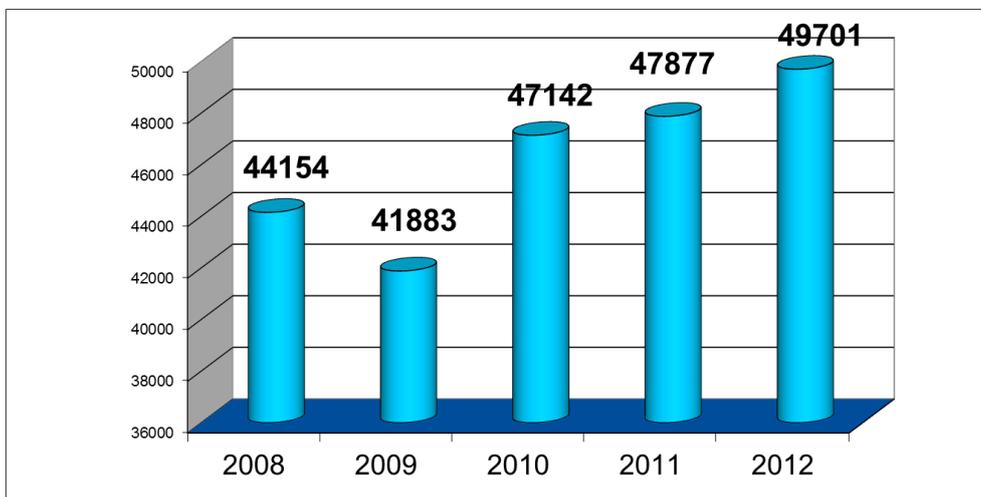

³⁰ Sistem besplatne pravne pomoći u Republici Litvaniji, ppt koji su zajednički napravili Ministarstvo pravde Republike Hrvatske, Služba Republike Litvanije za državno garantovanu pravnu pomoć iz Kaunasa i Ministarstvo pravde Republike Litvanije

Budžet za primarnu pravnu pomoć (EUR)

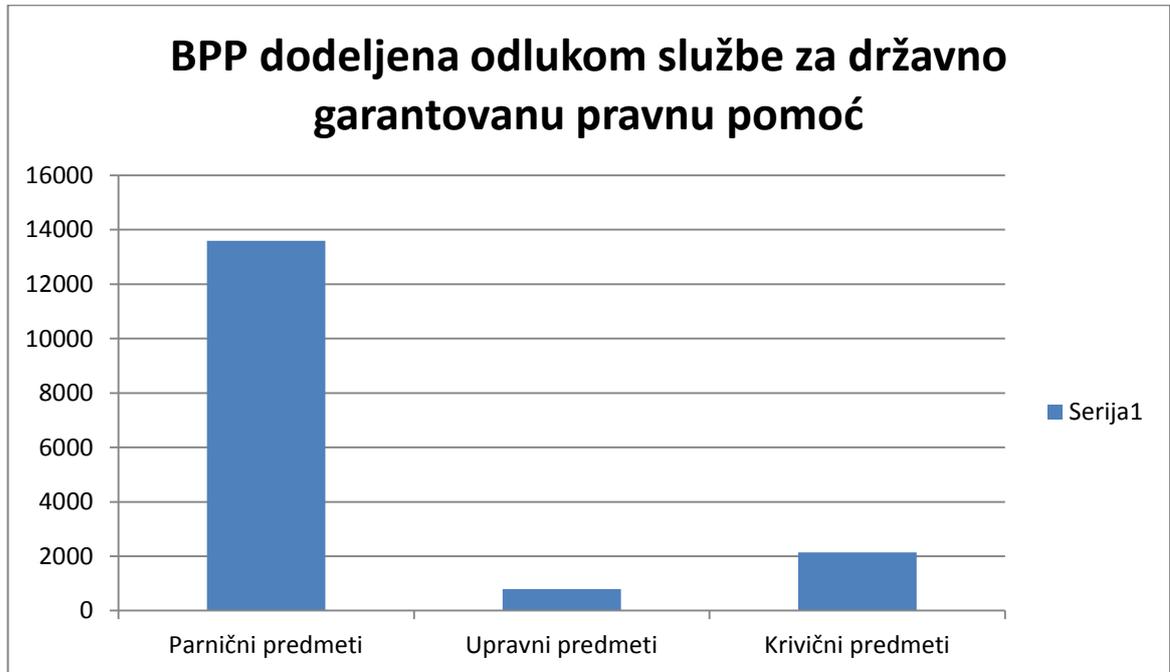
KORISNICI SEKUNDARNE PRAVNE POMOĆI (Parnični, upravni, svi krivični predmeti)

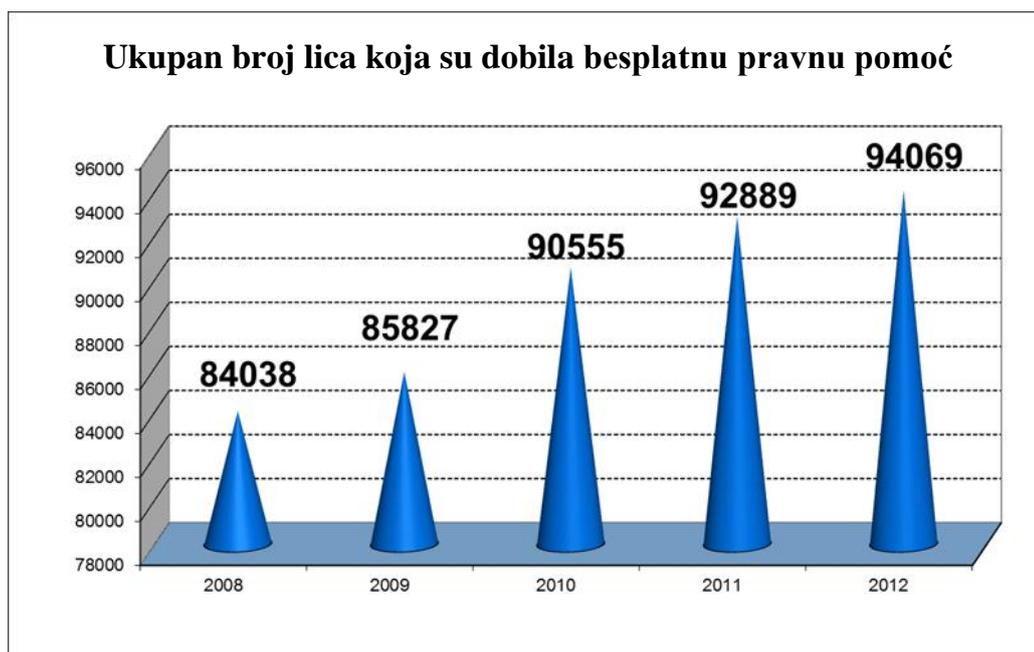
Broj predmeta kada je pravna pomoć dodeljena odlukom Službe za državno garantovanu pravnu pomoć (parnični, krivični i upravni predmeti) – 16536 predmeta:

- parnični predmeti – 13595;

- upravni predmeti – 786;
- krivični predmeti – 2146;

Broj predmeta kada je pravna pomoć dodeljena rešenjem pretpretresnog istražitelja, tužioca ili suda (samo krivični predmeti u kojima je obavezno prisustvo advokata odbrane) – 33165 predmeta.

BRČKO DISTRIKT

I OPŠTE INFORMACIJE O PRAVNOM OKVIRU ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

Bosna i Hercegovina nije usvojila sveobuhvatno zakonodavstvo koje posebno uređuje pružanje besplatne pravne pomoći građanima. Ipak, postoji izvestan broj ustavnih odredi i zakonodavnih akata koji uređuju ili utiču na pružanje usluga informisanja i pomoći građanima.

Ustavom Bosne i Hercegovine (član II) se predviđa da se u Bosni i Hercegovini direktno primenjuju prava i slobode garantovani Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (ECHR), kao i njezinim protokolima. Ovi akti **imaju prioritet nad svim drugim zakonima.** Članom 6. ECHR garantuje se pravo na pravično suđenje. Njime se takođe posebno osigurava pravo na besplatnu pravnu pomoć u slučajevima kada lice optuženo za krivično delo nije u stanju da priušti sebi pravnu pomoć, a kada je to neophodno u interesu pravde. Vremenom je sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava priznala pravo na pravnu pomoć i u parničnim predmetima. Kao posledica toga, Bosna i Hercegovina ima obavezu da pruža besplatnu pravnu pomoć svojim građanima u krivičnim, parničnim i drugim sporovima koji uključuju „utvrđivanje njihovih građanskih prava i obaveza“.

Ustavna obaveza pružanja pravne pomoći priznata je i u **Strategiji za reformu sektora pravde** (SRSP) za BiH u kojoj je konstatovano da *“pomanjkanje opsežnog sistema pravne pomoći za krivične i građanske slučajeve mora se unaprijediti kako bi se obezbedilo da ekonomski status ne sputava sposobnost pojedinaca da traže svoja prava pred zakonom. Pomanjkanje opsežnog sistema pravne pomoći za krivične i građanske slučajeve mora se unaprijediti kako bi se obezbedilo da ekonomski status ne sputava sposobnost pojedinaca da traže svoja prava pred zakonom”*³¹ Takođe, Strategijom se određuje nekoliko mera kojima bi se obezbedilo stvaranje harmonizovanog sistema

³¹ Ministarstvo pravde, “Strategija reforme sektora pravde Bosne i Hercegovine” 2008, dostupna na internetu:
<http://www.mpr.gov.ba/dokumenti/projekti/Default.aspx?id=913>

besplatne pravne pomoći u parničnim, krivičnim i upravnim predmetima širom države. Uprkos ovoj strateškoj obavezi, najveći broj ovih mera do sada nije sproveden.

Nažalost, **još nije usvojen nacionalni okvirni zakon o besplatnoj pravnoj pomoći**. Mada država trenutno nema nacionalni zakon o pravnoj pomoći, posebni zakonski okviri postoje u dva konstitutivna entiteta: Republici Srpskoj, Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i u **Brčko distriktu**, dok je nekoliko kantona u drugom entitetu Federacije BiH usvojilo sopstvene zakone o besplatnoj pravnoj pomoći.

U svom izveštaju o napretku Bosne i Hercegovine za 2012. godinu, Evropska komisija je naglasila ovaj problem i izrazila zabrinutost jer je "sistem besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini i dalje rascepan i neregulisan u pojedinim kantonima Federacije BiH" i konstatovano je da još nije usvojen Okvirni zakon o besplatnoj pravnoj pomoći.³²

U svom izveštaju o napretku Bosne i Hercegovine za 2013. godinu, Evropska komisija je ponovila "Što se tiče pristupa pravdi u građanskim i upravnim postupcima, obezbeđen je širi pristup mreži pružalaca besplatne pravne pomoći putem interneta. Agencije za besplatnu pravnu pomoć su formirane u još tri kantona u Federaciji, čime se ukupan broj popeo na sedam. Sistem besplatne pravne pomoći i dalje je fragmentiran i neuređen u tri kantona. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći na nivou cele države još uvek nije usvojen. Besplatna pravna pomoć se i dalje pruža u građanskopravnim predmetima i uglavnom je pružaju NVO koje se finansiraju iz privatnih izvora. Besplatna pravna pomoć u upravnim predmetima još uvek je nedovoljna."³³

Situacija je najpovoljnija u Brčko distriktu koji ima 87.332 stanovnika i gde je besplatna pravna pomoć uređena i potpuno uspostavljena 2002. godine, od kada funkcioniše bez problema.

Na nivou Brčko distrikta Bosne i Hercegovine usvojen je Zakon o Kancelariji za pravnu pomoć Brčko distrikta Bosne i Hercegovine kojim je osnovana Kancelarija za pravnu pomoć Brčko distrikta (u daljem tekstu „Kancelarija BD“) sa ciljem pružanja pravne pomoći građanima slabog imovinskog stanja u određenim postupcima u

³² Evropska komisija, „Izveštaj o napretku Bosne i Hercegovine za 2012. godinu. Strategija proširenja i glavni izazovi u 2012-2013. godini“, SWD(2012) 335, prečišćen tekst, Brisel, 10. oktobar 2012, str.16: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/ba_rapport_2012_en.pdf.

³³ Evropska komisija, „Izveštaj o napretku Bosne i Hercegovine za 2013. godinu. Strategija proširenja i glavni izazovi u 2013-2014. godini“, SWD(2013) 415, prečišćen tekst, Brisel, 16. oktobar 2013, str.13: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/ba_rapport_2013.pdf

distriktu. Zakon je usvojen zbog arbitražne odluke od 5. marta 1999. godine kojom je osnovan Brčko distrikt Bosne i Hercegovine kao zasebna administrativna jedinica lokalne samouprave pod suverenitetom Bosne i Hercegovine. Arbitražni tribunal je, između ostalog, izričito predvideo reformu pravosuđa, koja obuhvata osnivanje pravosuđa distrikta koje se sastoji od Pravosudne komisije, Apelacionog suda, Osnovnog suda, Javnog tužilaštva i Kancelarije za pravnu pomoć. Kancelarija BD pruža pravne savete i zastupa građane distrikta slabog imovinskog stanja u distriktu pred Osnovnim sudom Brčko distrikta BiH, Apelacionim sudom Brčko distrikta BiH i Tužilaštvom Brčko distrikta.

1. Korisnici

BPP je ograničena samo na postupke **pred institucijama distrikta**.³⁴

U Brčko distriktu se BPP pruža isključivo građanima distrikta sa niskim primanjima. Zakon o Kancelariji za pravnu pomoć Brčko distrikta ne dopušta da građani sa prebivalištem izvan distrikta budu podobni za BPP. Apsurdno je da se oni izuzmu iako mogu da imaju očigledan pravni interes i da ispunjavaju sve druge kriterijume. Istovremeno, uprkos činjenici da postoje brojni problemi vezani za status izbeglica, IRL i povratnika, te kategorije se ne priznaju kao korisnici besplatne pravne pomoći.

Kancelarija BD pruža besplatnu pravnu pomoć klijentima koji ispunjavaju ukupne uslove, kao i da nemaju dovoljno novca za advokata i troškove pravnog zastupanja i da ispunjavaju finansijske kriterijume za zastupanje. Pravo na pravnu pomoć po finansijskom kriterijumu imaju građani koji ispunjavaju sledeće uslove: (1) lica koja primaju socijalnu pomoć, (2) nezaposleni, bez drugih redovnih primanja ili prihoda, (3) lica slabog imovinskog stanja, (4) deca bez roditeljskog staranja, (5) lica lošeg zdravstvenog stanja bez prihoda.

Osnov za utvrđivanje prava građanima Distrikta na pravnu pomoć zbog slabog imovinskog stanja predstavljaju sva primanja i imovina koja se ne smatraju prihodom, na koja podnosilac zahteva i članovi njegovog porodičnog domaćinstva ne plaćaju porez. Kod utvrđivanja prava na pravnu pomoć na osnovu finansijskog kriterijuma ne uzimaju se u obzir prihod i imovina onih članova porodice koji su protivstranka podnosioca zahteva.

³⁴ <http://www.kppbd.ba/>

Zakon distrikta predviđa da se licem slabog imovinskog stanja ne smatra lice koje živi u zajedničkom domaćinstvu s punoletnim članom svoje porodice, a koji je takvog imovinskog stanja da je u mogućnosti sa snosi troškove advokatskih usluga lica koje sa njim živi u zajedničkom domaćinstvu

2. Postupak odobravanja besplatne pravne pomoći

U Brčko distriktu, zahtev za ostvarivanje prava na pravnu pomoć podnosi se predsedniku Osnovnog suda Brčko distrikta BiH uz priložene dokaze o ispunjavanju finansijskog kriterijuma za zastupanje u svim postupcima u kojima je potrebno zastupanje bez nadoknade, osim obavezne odbrane u krivičnim predmetima.

Rešenje o angažovanju Kancelarije za zastupanje u krivičnom postupku pred Tužilaštvom ili sudom donosi **predsednik Osnovnog suda, sudija ili veće** u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku Brčko distrikta BiH, a u parničnim i drugim predmetima **predsednik Osnovnog suda** po proceduri propisanoj zakonom ili posebnim propisima.

O zahtevu za ostvarivanje pravne pomoći u upravnim predmetima odlučuje **direktor Kancelarije** na zahtev stranke

Protiv rešenja predsednika suda i direktora Kancelarije kojim se odbija zahtev za pravnu pomoć, podnosilac zahteva ima pravo žalbe Pravosudnoj komisiji u roku od 15 dana.

3. Vrste BPP

Zakon o Kancelariji za pravnu pomoć ne pravi razliku između primarne i sekundarne pravne pomoći. Članom 10. definisane su sledeće vrste pravne pomoći koja se može dobiti:

- usmeni saveti o svim pravima i obavezama;
- pomoć u popunjavanju obrazaca;
- pravna pomoć u popunjavanju svih vrsta pismena;
- zastupanje pred upravnim organom;
- zastupanje na sudu;
- sačinjavanje apelacija;
- pravna pomoć u postupku medijacije.

4. Podoban postupak/stvari za dodeljivanje BPP

Kancelarija zastupa građane Distrikta slabog imovinskog stanja u sledećim predmetima/postupcima:

- krivičnim;
- parničnim;
- vanparničnim;
- izvršnim;
- prekršajnim;
- upravnim;
- i drugim predmetima propisanim posebnim zakonima

Kancelarija daje i usmene savete **o svim pravima i obavezama**, pomoć u popunjavanju obrazaca, pravnu pomoć u popunjavanju svih vrsta pismena.

5. Pružaoci BPP

Zbog svog posebnog statusa u Bosni i Hercegovini i malog broja stanovnika, on ima **centralizovan sistem BPP** koji obezbeđuje **Kancelarija za pravnu pomoć Brčko distrikta BiH** osnovana u skladu sa zakonom usvojenim 2007. godine.

Kancelarija za pravnu pomoć Brčko distrikta BiH, u skladu sa Glavom V Statuta Brčko distrikta BiH, **nezavisna je institucija** odrovnorna za pružanje pravnih saveta i zastupanje građana Distrikta slabog imovinskog stanja u krivičnim i parničnim postupcima.

Kancelarija BD se nalazi u zgradi Suda Brčko distrikta i dostupna je svim korisnicima besplatne pravne pomoći. Kao deo pravosudnog distrikta, ona ima iste prostorne i materijalne uslove kao i drugi pravosudni organi, tužilaštvo i sudovi.

Nadležnosti Kancelarije propisane su u članu 7. Zakona o Kancelariji za pravnu pomoć, u kojem se navodi da Kancelarija je odgovorna za pružanje pravnih saveta i zastupanje građana Distrikta slabog imovinskog stanja i preduzimanje svih radnji pred Osnovnim sudom Brčko distrikta BiH, Apelacionim sudom Brčko distrikta BiH i Tužilaštvom Brčko distrikta BiH. Kancelarija preduzima sve radnje i učestvuje u svim fazama postupka do pravosnažnog okončanja postupka.

Kancelarija ima **11 stalno zaposlenih**. Besplatnu pravnu pomoć pruža njih šestoro (direktor i 5 advokata).

➤ **Obuka za pružaoce pravne pomoći u Brčko distriktu**

Radi unapređenja kvaliteta usluga koje pruža Kancelarija za pravnu pomoć, kao i neprekidnog praćenja novih propisa i izmena postojećih i praćenja sudske prakse, pravni zastupnik Kancelarije se neprekidno stručno usavršava pohađanjem seminara iz raznih oblasti prava.

Advokati su pohađali seminare o krivičnim i parničnim stvarima koje su organizovali Centar za obrazovanje RS i FBiH i Pravosudna komisija Brčko distrikta.

Kako bi držali korak s ovom programskom orijentacijom, radi unapređenja kvaliteta usluga koje pruža Kancelarija, kao i neprekidnog praćenja novih izmena i dopuna postojećih propisa i praćenja sudske prakse, pravni zastupnici će dobijati obaveznu edukaciju iz oblasti krivičnog pravosuđa i konsultacija sa građanima koju organizuju Pravosudna komisija Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i centri za obrazovanje RS. Pored dalje edukacije, oni će pohađati i seminare koji se organizuju posebno za pružaoce besplatne pravne pomoći i druge odgovarajuće seminare.

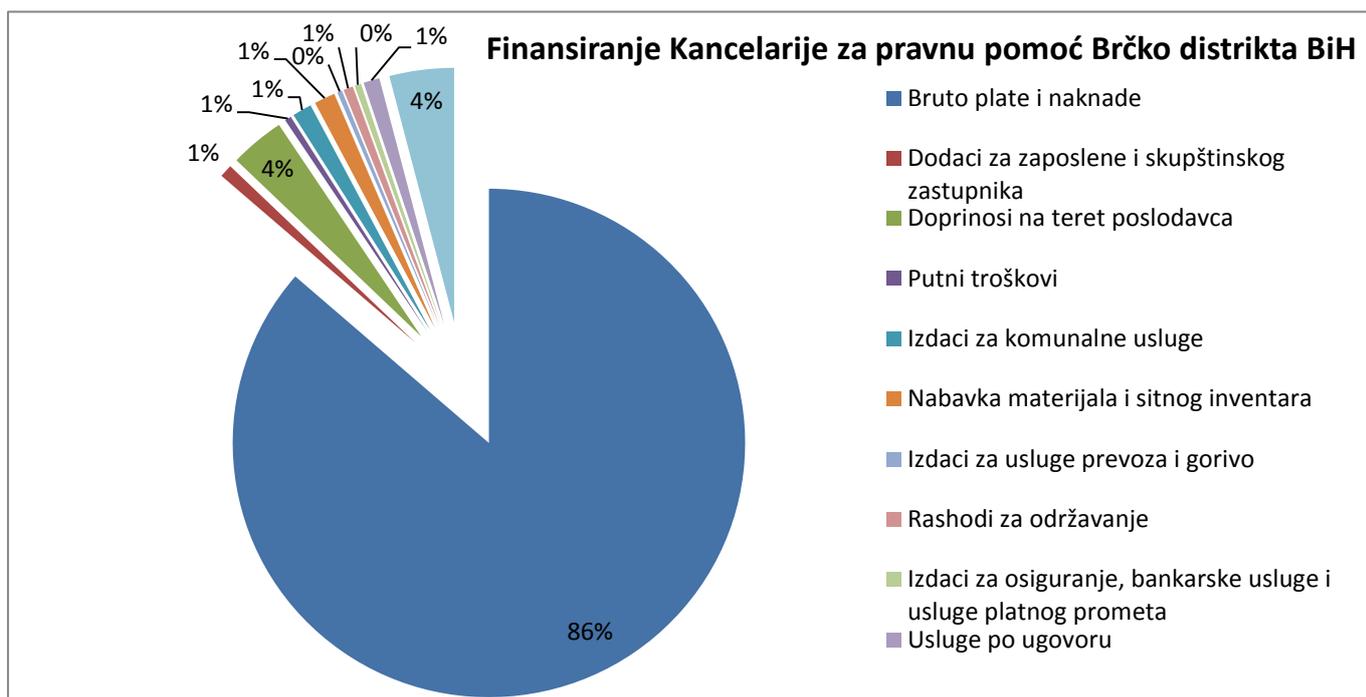
Za kratko vreme advokati Kancelarije za pravnu pomoć moći će da pristupe bazi podataka svih pružalaca pravne pomoći koji su deo Mreže pružalaca besplatne pravne pomoći (Centar za pravnu pomoć Republike Srpske, Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći Tuzla, Kantonalna kancelarija za pravnu pomoć Zenica, Okružna kancelarija za pravnu pomoć Odžak, Okružna kancelarija za pravnu pomoć Široki Brijeg, Centar za ljudska prava Mostar, Udruženje „Vaša prava“ BiH). To će imati znatan uticaj na unapređenje kvaliteta usluga koje pruža Kancelarija.

6. Finansiranje

Distrikt je obavezan da obezbedi neophodnu finansijsku i svaku drugu podršku kako bi se obezbedilo nesmetano i pravilno funkcionisanje Kancelarije. Kancelarija ima jasno izdvojen i prikazan deo budžeta u okviru budžeta Distrikta. U proceduri pripreme i usvajanja budžeta, direktor Kancelarije sačinjava predlog budžeta Kancelarije koji dostavlja Pravosudnoj komisiji radi utvrđivanja konačnog predloga budžeta za Kancelariju. Direktor je odgovoran za izvršenje budžeta Kancelarije

Uporedna analiza mehanizama za pružanje besplatne pravne pomoći u regionu

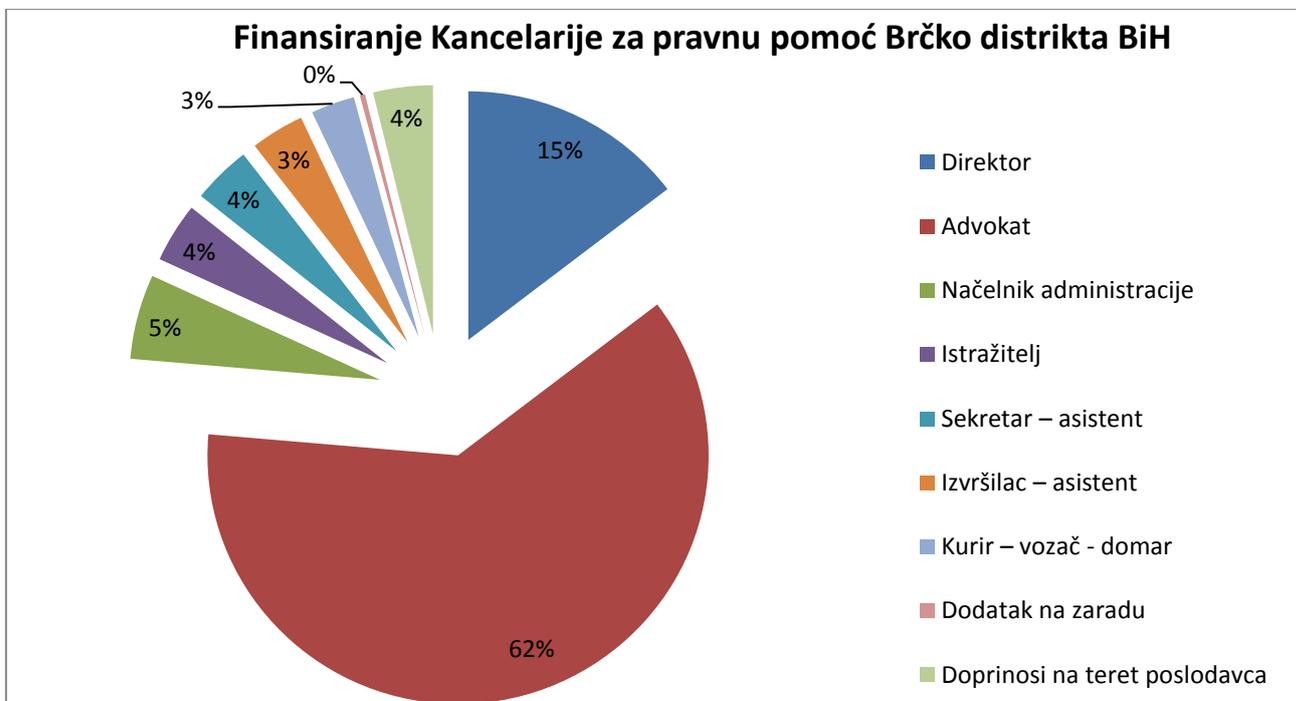
Finansiranje Kancelarije za pravnu pomoć Brčko distrikta BiH – iznos u evrima³⁵	
Bruto plate i naknade	216.895,18
Dodaci za zaposlene i skupštinskog zastupnika	2.045,19
Doprinosi na teret poslodavca	8.675,80
Putni troškovi	1.022,59
Izdaci za komunalne usluge	3.067,79
Nabavka materijala i sitnog inventara	3.323,44
Izdaci za usluge prevoza i gorivo	766,94
Rashodi za održavanje	1.533,89
Izdaci za osiguranje, bankarske usluge i usluge platnog prometa	1.022,59
Usluge po ugovoru	2.556,49
Nabavka opreme	10.225,99
Ukupno	251.135,97

³⁵ Po zvaničnom kursu Centralne banke BiH na dan 31.12.2012.

Uporedna analiza mehanizama za pružanje besplatne pravne pomoći u regionu

Finansiranje Kancelarije za pravnu pomoć Brčko distrikta BiH – iznos u evrima ³⁶					
	Mesečna zarada	bruto	Trajanje zaposlenja	Broj zaposlenih	Ukupna sredstva
Direktor	2.749,23		12	1	32.990.79
Advokat	2.320,48		12	5	139.228.96
Načelnik administracije	1.035,81		12	1	12.429.79
Istražitelj	729,11		12	1	8.749.36
Sekretar – asistent	713,26		12	1	8.559.15
Izvršilac – asistent	649,86		12	1	7.798.34
Kurir – vozač - domar	530,98		12	1	6.371.81
Dodatak na zaradu	0,00		-	-	766.94
Doprinosi na teret poslodavca	0,00		12	-	8.675.80
Ukupno					225.570,68

³⁶ Po zvaničnom kursu Centralne banke BiH na dan 31.12.2012.

7. Nadzor

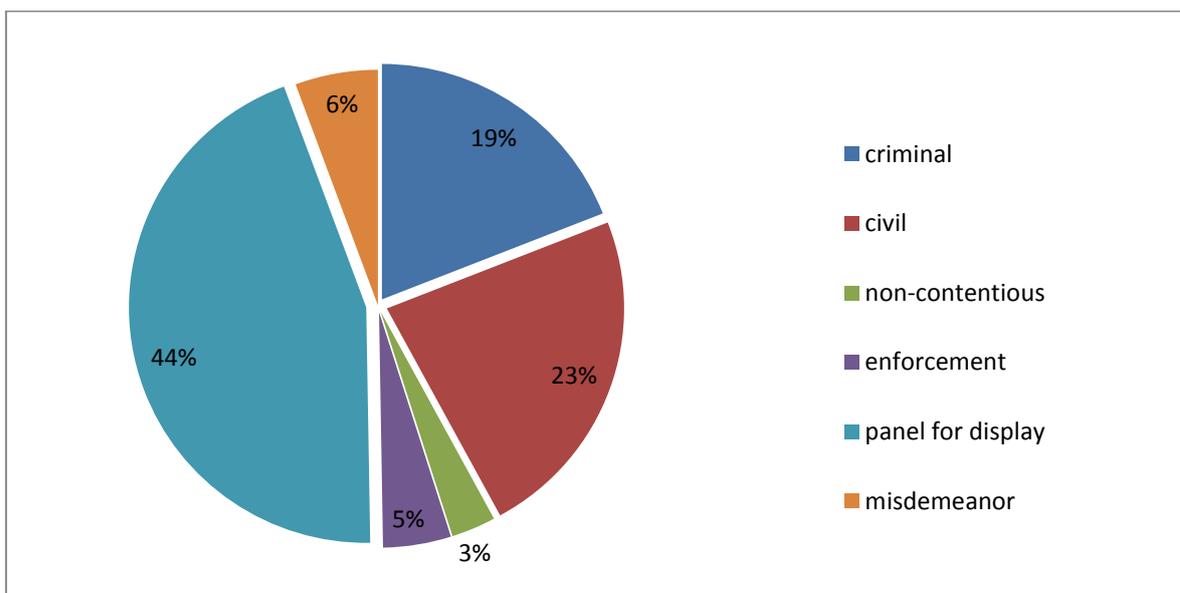
Prema članu 47. Zakona o Kancelariji za pravnu pomoć³⁷ propisano je da Kancelarija za pravnu pomoć izveštaj o svom radu podnosi **Pravosudnoj komisiji**, koja će o izveštaju dati ocenu, sugestije i predloge koji ne osporavaju nezavisnost i samostalnost Kancelarije. Izveštaj se može kasnije poslati Skupštini distrikta.

II IMPLEMENTACIJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Tokom izveštajnog perioda (01.01–31.12.2012) Kancelarija je imala 1685 aktivnih predmeta:

- krivični	321
- parnični	388
- vanparnični	51
- izvršni	78
- predmeti vezani za Komisiju za izlaganje podataka ³⁸	752
- prekršajni	95

Grafikon 1 – Aktivni predmeti u 2012. godini

³⁷ Zakon o Kancelariji za pravnu pomoć br.19/07 <http://skupstinabd.ba/ba/zakoni/ba/zakon-o-kancelariji-za-pravnu-pomo.html>

³⁸ Komisija za izlaganje podataka o nekretninama

Grafikon 2 – Predmeti otvoreni tokom 2012. godine.

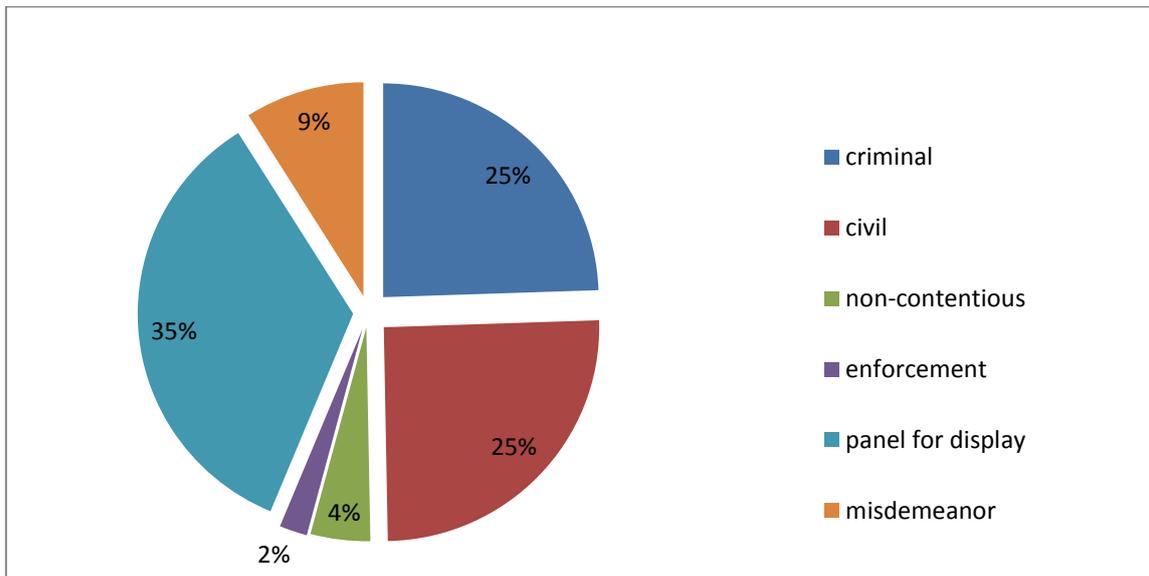

Tabela 1 – Izveštaj o broju predmeta

	Zaostali predmeti iz prethodnih godina	Predmeti otvoreni tokom 2012. godine	Aktivni predmeti tokom 2012. godine	Predmeti zaključeni tokom 2012. godine
Krivični predmeti	157	164	321	131
Prekršajni	35	60	95	61
Parnični predmeti	219	169	388	138
Vanparnični	21	30	51	27
Izvršni predmeti	64	14	78	21
Komisija za izlaganje podataka o nekretninama	519	233	752	226
UKUPNO	1.015	670	1.685	604
Usmeno savetovanje			2.488	

Uporedna analiza mehanizama za pružanje besplatne pravne pomoći u regionu

Tokom perioda 1. januar-31. decembar 2012. godine, Kancelarija je primila 164 nova krivična predmeta pored još 157 zaostalih predmeta. U navedenom periodu Kancelarija je imala ukupno 321 aktivan krivični predmet.

Tokom 2012. godine zaključen je 131 predmet.

Kancelarija je zastupala klijente u 388 predmeta, od kojih je 169 pokrenuto tokom 2012. godine, a preostalih 219 su bili zaostali predmeti.

Tokom 2012. godine zaključeno je 138 predmeta.

Pravni osnov	Zastupanje u predmetima pokrenutim u 2012. godini	Zastupanje u zaostalim predmetima
podela bračne imovine	5	8
alimentacija	1	9
odluka o promeni starateljstva nad decom	5	3
starateljstvo nad decom	10	5
razvod	21	16
razvod uz starateljstvo nad decom	19	8
razvod uz starateljstvo nad decom i alimentaciju	21	15
razvod uz izdržavanje bračnog druga		4
poništenje braka	1	
utvrđivanje bračne imovine	4	8
roditeljstvo	6	3
predaja poseda nad imovinom	1	6
priznavanje imovinskih prava		11
fortifikacija	2	5
rešavanje spora oko zemljišta		2
korišćenje prolaskom kroz imanje	1	5
ometanje poseda	2	5
sticanje bez osnova	2	3
raskid ugovora	1	5
opoziv ugovora o poklonu	1	
naknada štete	10	13
povraćaj imovine ili uplate	1	2
plaćanje		5

dug	44	64
naplata potraživanja	2	
prinudno izvršenje		1
prinudno iseljenje		1
radni spor	6	3
osporavanje nužnog dela nasledstva		2
poništenje odluke	3	7
	169	219

➤ **PREKRŠAJNI PREDMETI**

Tokom izveštajnog perioda Kancelarija je zastupala klijente u 95 prekršajnih predmeta. Tokom 2012. godine pokrenuto je 60 takvih predmeta, a bilo je i 35 zaostalih predmeta iz prethodnih godina.

Tokom 2012. godine zaključen je 61 prekršajni predmet.

➤ **VANPARNIČNI PREDMETI**

Tokom izveštajnog perioda Kancelarija je zastupala klijente u 51 vanparničnom predmetu. Tokom 2012. godine pokrenuto je 30 takvih predmeta, a bio je i 21 zaostali predmet iz prethodnih godina.

Tokom 2012. godine zaključeno je 27 vanparničnih predmeta.

➤ **IZVRŠNI PREDMETI**

Tokom izveštajnog perioda Kancelarija je zastupala klijente u 78 izvršnih predmeta. Tokom 2012. godine pokrenuto je 14 takvih predmeta, a bilo je i 64 zaostala predmeta iz prethodnih godina.

Tokom 2012. godine zaključen je 21 izvršni predmet.

➤ **PREDMETI VEZANI ZA KOMISIJU ZA IZLAGANJE PODATAKA O NEKRETNINAMA**

U vreme kada je Komisija za izlaganje podataka o nekretninama počela sa radom, angažovana je Kancelarija u skladu sa stavom 1. člana 233. Zakona o katastru i imovinskim pravima Brčko distrikta BiH jer se licima čija je adresa prebivališta ili boravišta nepoznata, kada se ta lica ne jave sudu radi učešća u postupku, dodeljuje advokat Kancelarije da ih privremeno zastupa. Tokom 2012. godine Kancelarija je bila angažovana u **752 predmeta**, od kojih je 233 pokrenuto u 2012. godini, a preostalih 519 u prethodnim godinama.

Tokom 2012. godine okončano je 226 predmeta vezanih za Komisiju za izlaganje podataka o nekretninama.

➤ **USMENO SAVETOVANJE**

Tokom 2012. godine advokati Kancelarije su pružili **2.488 usmenih saveta**. Većina ih se odnosila na imovinska pitanja, potpisivanje ugovora, razvode, podelu imovine stečene tokom braka, alimentaciju, probleme vezane za nasledstvo, ometanje poseda, žalbe na izvršne odluke, kao i na pitanja vezana za sve druge oblasti prava.

Advokati Kancelarije su se pojavili pred sudom 1.584 puta. Prosečan broj radnih dana godišnje je 250, što znači da su advokati imali približno 6,3 pojavljivanja na sudu i prosečno 9,9 predmeta usmenog savetovanja dnevno.

UPOREDNI PREGLED

Uporedna analiza mehanizama za pružanje besplatne pravne pomoći u regionu

Zemlja/entitet	Broj stanovnik a ³⁹	Broj korisnika BPP u 2012. ⁴⁰	Broj predmeta za koje je dodeljena BPP u 2012. ⁴¹	Godišnje izdvajanje državnog budžeta za sistem BPP u 2012. u evrima ⁴²	Godišnji budžet za BPP po stanovniku u 2012. u evrima	Godišnji državni budžet po predmetu za koji je dodeljena BPP u evrima	BDP po glavi stanovnika u evrima ⁴³
Hrvatska	4.456.096	5875	5.877 /5.970 ⁴⁴ .	167.365,26	0,04	28,48	10.688,38
Brčko distrikt	103.240	NA	1.685	240.906,42	2,33	142,97	3.508,12
Litvanija	3.043.429	94096	49.701	3.906.105,00	1,28	236,22	10.920,92
Crna Gora	625.266	367	304	15.570,00	0,03	51,21	5.421,58
Slovenija	2.055.496	NA	8.380	6.562.466,95	3,19	783,11	16.940,02

³⁹ Najnoviji dostupni podaci o broju stanovnika: Hrvatska: <http://www.dzs.hr/> (2011); Brčko distrikt: <http://www.bhas.ba/publikacijebd/2010/Demografija%20za%202010%20DB.pdf> (2010); Litvanija: <http://osp.stat.gov.lt/en/2011-m.-surasymas> (mart 2011); Crna Gora: <http://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje.pdf> (2011); Slovenija: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (2012)

⁴⁰ Respektivno: Hrvatska: Izvješće o ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć i utrošku sredstava u 2012. godini, Ministarstvo pravosuđa; Distrikt Brčko: Izvještaj o radu Kancelarije za pravnu pomoć Brčko distrikta BiH za period 01.01. - 31.12.2012. godine, Broj Ku-47/13, 7. mart 2013; Litvanija: ; Crna Gora: Istraživanje sistema besplatne pravne pomoći u Crnoj Gori – kreiranje efektivnog i održivog sistema pružanja besplatne pravne pomoći koje su zajedno sprovedli Centar za demokratiju i ljudska prava i Građanska alijansa uz podršku Kancelarije UNDP u Crnoj Gori, septembar 2013; Slovenija: Sudska statistika Ministarstva pravde Republike Slovenije (Sodna statistika 2012 ISSN 1318-4326)

⁴¹ ibid

⁴² ibid

⁴³ Izvor podataka o BDP po glavi stanovnika: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.C>; Izvor podatka o prosečnom kursu dolara prema evru u 2012. godini: <http://www.ecb.europa.eu/stats/exchange/eurofxref/html/eurofxref-graph-usd.en.html>

⁴⁴ Zvanični izveštaj o ostvarenju prava na besplatnu pravnu pomoć i korišćenje sredstava u 2012. Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske naveo je 5 877. Međutim, kao odgovor na zahtev za dostavljanje podataka po osnovu prava na pristup informacijama, Ministarstvo je navelo da je 5970 broj predmeta u kojima je odobrena BPP u 2012. godini. U daljim kalkulacijama korišćen je broj iz Zvaničnog izveštaja.